

KNJIŽNIČARSKE NOVICE

5(1995)11

13. november 1995

DRŽAVNI PRORAČUN IN KNJIŽNICE

PRIPOROČILO VLADI REPUBLIKE SLOVENIJE OB AKTUALNEM STANJU NA PODROČJU SPLOŠNEGA KNJIŽNIČARSTVA

Svet za kulturo pri Vladi Republike Slovenije se je na svoji 3. seji dne 26. septembra 1995 seznanil z aktualnimi materialnimi razmerami, v katerih delujejo splošne izobraževalne knjižnice. Ugotovil je, da že v preteklosti stanje na tem področju ni bilo zadovoljivo, saj knjižnicam niso bila zagotovljena finančna sredstva v obsegu, ki bi zagotavljal doseganje predvidenih ter mednarodno primerljivih standardov za njihovo delovanje.

Svet za kulturo ugotavlja, da sta v februarju 1994 Svet Evrope in Komisija Evropske skupnosti pripravila posvet o načrtovanju razvoja knjižnic v srednji in vzhodni

Evropi. Sprejet je bil program aktivnosti na področju knjižničarstva v tistih državah, katerih razvoj Svet Evrope pospešuje v okviru programov PHARE in TEMPUS. Predpogoj za udeležbo pri sredstvih iz teh programov je prednostno opredeljen interes države za razvoj knjižničarstva, ki mora imeti zakonsko in finančno pokritje.

Žal primerjava z mednarodnimi standardi na omenjenem področju kaže na neizpolnjevanje tega osnovnega predpogoja s strani naše države. Mednarodno primerjalno dosega slovensko knjižničarstvo sicer visoko strokovno raven; osrednje knjižnice so jo dosegle predvsem pri organizaciji poslovanja in računalniškega omreževanja. Vendar pa slovenske knjižnice močno zaostajajo pri doseganju mednarodnih standardov, posebej pri letnem dotoku knjig na prebivalca in pri prostorskih zmogljivostih. Veliki so tudi kadrovski problemi. Razlika med potrebnimi sredstvi, s katerimi bi bilo razmere, v katerih delujejo knjižnice, mogoče urediti tako, da bi vzdržale primerjavo z drugimi državami, in med dejanskimi razpoložljivimi sredstvi za dejavnost knjižnic je prevelika. 28 splošnoizobraževalnih knjižnic ne dosega mednarodnega normativa

glede prostorskih pogojev niti do polovice. Samo 9 knjižnic dosega normativ povprečne skupne površine na tisoč prebivalcev. Mednarodni IFLA standardi za letni dotok knjig predvidevajo 250 knjig na 1000 prebivalcev. Slovenski standard je znižan in predvideva 200 knjig na 1000 prebivalcev; to pomeni, da bi morale knjižnice letno kupiti skoraj 400.000 knjig. Letni nakup knjig financirata država in občina, ki sta skupaj uspeli zagotoviti v zadnjih letih naslednji odstotek: leta 1990 - 70 % standarda, leta 1991 - 53 %, leta 1992 - 47 % in leta 1993 - 49 %. S padanjem realne kupne moči prebivalstva bi morala država sorazmerno povečati sredstva, vložena v nakup knjig za izposajo. Po podatkih Zavoda za statistiko RS je v letu 1993 povprečno slovensko gospodinjstvo za nakup knjig porabilo le 0,4 % svojega proračuna - kar je skoraj trikrat manj, kot je namenilo za RTV naročnino. Za nakup knjižnega gradiva po standardu letnega nakupa v splošno-izobraževalnih knjižnicah ter nakup gradiva za Narodno in univerzitetno knjižnico bi morala država vsako leto zagotoviti 924 milijonov SIT; od tega je za leto 1994 zagotovila le 240 milijonov.

Sodeč po dostopnih podatkih pa se je položaj splošnega knjižničarstva in mreže knjižnic z reformo lokalne samouprave zaenkrat še poslabšal. Nove občine in mestne občine, ki so pristojne za njegovo financiranje, ne zagotavljajo vsem knjižnicam zadostnih sredstev za njihovo poslovanje in nakup novih knjig. Na podlagi finančnih podatkov, ki jih je od občin zbralo Ministrstvo za kulturo konec septembra 1995, ocenjujemo, da je v letošnjem letu marsikatera občina v svojem proračunu bistveno zmanj-

šala sredstva za splošno knjižnico. Posebej zaskrbljujoče pa je zmanjševanje proračunskih sredstev za nakupe novih knjig. Kot kažejo podatki, nekatere manjše občine sploh ne načrtujejo sredstev za te naloge, ostale načrtujejo manj sredstev, mnoge med njimi niti polovico od priporočenih za 30 % nakupni standard.

Že doseženi razvoj splošnega knjižničarstva in mreže knjižnic je s tem resno ogrožen. Zato se je Svet za kulturo pri Vladi Republike Slovenije odločil, da opozori javnost in pristojne v občinah na dolgoročno škodljive posledice opisanega ravnanja ter apelira na njihovo odgovorno ravnanje.

Vladi Republike Slovenije pa priporočamo:

1. da v okviru sredstev državnega proračuna, namenjenih zagotovljeni porabi občin, sprejme pripravljenim merilom ustrezen obseg sredstev ter zagotovi ustrezne instrumente za njihovo namensko uporabo v lokalnih skupnostih, s tem pa tudi ustrezno razdelitev sredstev, namenjenih poslovanju splošnih knjižnic in nakupu novih knjig zanje;
2. da v okviru svojih pristojnosti pospeši sprejem novega Zakona o knjižničnem informacijskem sistemu Slovenije, ki mora uzakoniti tudi pristojnosti in materialne odgovornosti države in občin do mreže splošnih knjižnic;
3. da pri pripravi državnega proračuna za leto 1996 upošteva projekcijo dodatnega (so)financiranja splošnega knjižničarstva, kot je predstavljena v predlogu Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne razvojne pro-

grame Republike Slovenije v kulturi ter bodisi pospeši sprejem omenjenega zakona ali pa v njem vsebovane finančne sestavine na ustrezen način vgradi v sam Zakon o proračunu za leto 1996.

dr. Matjaž Kmecl
predsednik Sveta za kulturo
pri Vladi Republike Slovenije

SPLOŠNOIZOBRAŽE- VALNE KNJIŽNICE IN PREDLOG PRORAČUNA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA LETO 1996

V predlogu proračuna Republike Slovenije za leto 1996 (Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, 19.10.1995, št. 44) so predvidena tudi sredstva za delovanje in razvoj splošnoizobraževalnih knjižnic v sklopu sredstev, določenih za kulturo. V tem znesku (14 milijard 381 milijonov in 558 tisoč tolarjev) pa ni okoli 500 milijonov, ki jih je Ministrstvo za kulturo načrtovalo dodatno kot nujno potrebna sredstva za reševanje kritičnih razmer na področju delovanja splošnoizobraževalnih knjižnic (Pezdir, S.: Kultura vstopa v proračunski maraton s 14 milijardami. - Delo 21.10.1995, str. 7).

V letu 1994 je 60 osrednjih območnih knjižnic s svojimi 231 stalnimi izposojevališči in 512 izposojevališči potujoče knjižnice delovalo:

- Na 73% po standardu potrebnega osnovnega prostora, kjer je bilo na m² 132 enot knji-

žničnega gradiva; normalno delo pa omogoča največ 60 v prosti pristop postavljenih enot; med knjižnicami pa je segal razpon doseganja standarda osnovne prostorske površine od 13% - 164%.

- Na prebivalca so knjižnice dosegle v povprečju 2,75 knjige namesto 3 oz. 92% slovenski standard; razpon v doseganju standarda med knjižnicami pa je 18% - 242%.
- Standard prirasta novih knjig je bil v povprečju dosežen le 62% (oz. 0,59 nakupljenih enot na 5 prebivalcev namesto 1 enote), kar pomeni, da se bo temeljna zaloga obnavljala 21 let (!); razpon med knjižnicami v doseganju standarda prirasta knjig sega od 26% - 123%.
- Potrebni čas odprtosti na prebivalca tedensko je doseglo le 38 knjižnic.
- Možnost dostopa do vzajemnega kataloga je izkoriščalo le 18 osrednjih knjižnic in 16 njihovih enot; le 24 knjižnic je uporabljalo računalniško opremo za izposajo.
- Standard števila knjižničnih delavcev je glede na standard 12.000 izposojenih enot knjižničnega gradiva na enega delavca dosežen 162%. V povprečju je 1 knjižnični delavec izposodil 19.312 enot (!).
- V knjižnice je včlanjenih le 36% mladih do 15 leta starosti namesto 50 - 60%, skupaj pa 21% prebivalcev; razpon med knjižnicami v doseganju minimalnega standarda članstva sega od 31% - 224%.

Stanje, ki se z leti slabša, lahko pomagata preseči s tem, da v državnem zboru dosežete zvišanje sredstev namenjenih Ministrstvu za

kulturo oz. splošnoizobraževalnim knjižnicam.

Utemeljitev:

Splošnoizobraževalne knjižnice so temeljna jedra demokratične dostopnosti znanja, kulture in informacij, ki jih prebivalci potrebujejo za aktivno vključevanje v družbo v skladu s svojimi potrebami in potrebami okolja. Po priporočilu UNESCO so oblikovani slovenski standardi in normativi za delo splošnoizobraževalnih knjižnic (le z manjšimi normativnimi zahtevami pri delovnih pogojih), ki naj bi 100% realizirani zagotavljali, racionalno in brez zadržkov, zadovoljevanje temeljne človekove pravice (ne glede na starost, raso, spol, vero, narodno pripadnost, jezik ali socialni položaj) do dostopnosti vseh vrst znanja in informacij.

Značilnost sedanje stopnje razvoja slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnic je neenakomerna razvitost knjižnic v splošnoizobraževalni knjižnični mreži in znotraj knjižnic neenakomerno razviti delovni pogoji.

Osrednjim knjižnicam ni uspelo v povprečju ustrezno urediti niti lastnih knjižnic, zato so nepopolno razvite tudi njihove enote in izposojevališča, v velikem številu naselij prebivalci nimajo dostopa do knjig, neustrezno pa so razvite tudi knjižnice v zaporih, bolnicah, domovih ipd.

Knjižnice so glede na potrebe današnjega prebivalca Slovenije še zmeraj preveč tradicionalne, zaostajajo pri posredovanju računalniško dosegljive informacije in informacije na novih oblikah medijev.

Zaradi kadrovske preobremenjenosti se lahko posvečajo le prebivalcem, ki knjižnice uporabljajo, v nezadostni meri pa prebivalcem,

ki knjižnic niso navajeni uporabljati kot lokalni informacijski center in center znanja ter kulture in kulturnega razvedrila. Ta hip pa sta najbolj kritična prostorska stiska oz. neustreznost sedanjih prostorov za knjižnično dejavnost (slišali in brali ste verjetno že o prostorskih težavah knjižnic v Novem mestu, Murski Soboti, Ilirski Bistrici, Novi Gorici, Slovenj Gradcu, Črnomlju, Kočevju, Lenartu, Litiji, Radljah, Sevnici, Dravogradu ...) in prirast novega gradiva, ki je premajhen, da bi ohranjal aktualnost temeljne zaloge in preprečeval hitro obrabo novega gradiva.

Prepričani smo, da sprejemate pomembnost vloge splošnoizobraževalnih knjižnic, teh resnično demokratičnih javnih zavodov za informiranje, izobraževanje in kulturo vseh prebivalcev Slovenije, in da se vam zato ne bo težko v državnem zboru zavzeti in glasovati za zvišanje proračuna za knjižnično dejavnost, da se njen položaj ne bo še poslabšal, ampak da se s prihodnjim letom začne izboljševati.

Silva Novljan

Op.

Dopis s to vsebino je bil poslan vsem strankam in članom državnega zbora Republike Slovenije.

SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNE KNJIŽNICE

STROKOVNI SVET V SPLOŠNI KNJIŽNICI PO NOVI ZAKONODAJI

V vseh letošnjih delovnih osnutkih Zakona o knjižničnem informacijskem sistemu ni besede o upravljanju knjižnic. Večina sestavljavcev in razpravljalcev meni, naj zakon tega področja ne ureja, saj veljajo določila Zakona o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (Uradni list RS, št. 75/94), torej določila "lex specialis". Zdi pa se mi, da se je malokdo dodobra seznanil s tem zakonom in da so mu v miselno ospredje prihajala določila Zakona o zavodih (Uradni list RS, št. 12/91). Medtem ko slednji kot organe zavoda predpisuje svet, direktorja, strokovnega vodjo in strokovni svet, pa prvi in za splošne knjižnice veljavni zakon uvršča med organe javnega zavoda **upravo**, kamor sodi v našem primeru ravnatelj, združujoč funkciji poslovnega in programskega direktorja ali strokovnega vodje, **svet** knjižnice in **strokovni svet**. Oba zakona uvajata strokovni svet. Vendar gre za dva različna organa.

V doslej uveljavljeni praksi upravljanja splošnih knjižnic strokovni svet sestavljajo strokovnjaki, zaposleni v knjižnici. Vodi ga ravnatelj kot hkratni strokovni vodja. Odloča o strokovnih vprašanjih ter daje ravnatelju in svetu mnenja in predloge glede organizacije dela ter opravlja druge naloge skladno s statutom in ustanovitvenim aktom.

Strokovni svet po "kulturniškem" zakonu pa ima drugačno sestavo in pristojnosti. Člane strokovnega sveta imenuje svet knjižnice izmed strokovnih delavcev v knjižnici in zunanjih strokovnjakov s področja knjižničarstva, in sicer predsednika in polovico članov po svoji izbiri, ostale člane pa na predlog Kulturniške zbornice Slovenije, kar v našem primeru pomeni na predlog strokovnih knjižničarskih društev ali njih združenja. Ker pa to določilo pušča veliko nedorečenega, zakon prepušča statutu knjižnice, da natančneje določi sestavo, način imenovanja in trajanje mandata članov ter naloge strokovnega sveta. Ta statutarna določila morajo biti v skladu z ustanovitvenim aktom. Strokovnega sveta torej ne vodi ravnatelj kot strokovni vodja. Je svetovalno telo ravnatelja in sveta, saj jima daje mnenja, predloge in pobude s knjižničarskega strokovnega področja.

Tako oblikovan strokovni organ naj bi pospeševal odpiranje knjižnice svojemu okolju in njeno strokovno razvojno rast znotraj knjižničarskega informacijskega sistema. To pomeni, da si bomo knjižničarji "gledali drug drugemu v lonec", saj bodo zunanji člani gotovo tudi ravnatelji in drugi strokovni delavci, upajmo zaradi nižjih stroškov, iz bližnjih sorodnih zavodov. Vsekakor bo ta organ vplival na večjo učinkovitost knjižnice in njeno uspešnost, a hkrati bo tudi zviševal stroške. V večjih knjižnicah se bo njegovo delo podvajalo s strokovnim kolegijem, ki ga vodi ravnatelj kot hkratni strokovni vodja.

Če knjižničarji menijo, da se odprtost okolju in večjo strokovnost da urediti na druge načine, morda že uveljavljene in manj formalne na osnovi že itak v delov-

nem zakonskem osnutku predlaganega določila glede sporočanja ustanoviteljem in javnosti o količinski in kakovostni delovni in poslovni uspešnosti knjižnice, je še čas, da se to področje upravljanja knjižnice uredi z zakonom o knjižničnem informacijskem sistemu, ki je v odnosu na zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture specialni in zato "nadrejeni" zakon.

Rajko Slokar

KAJ LAHKO NAREDI KNJIŽNIČAR V KNJIŽNICI ZA TELESNO PRIZADETE LJUDI?

Da bi vsem ljudem omogočili dostopnost do zgradb, je potrebno urediti dostope, vhode in komunikacijske prostore znotraj zgradb tako, da ne ovirajo tistih ljudi, ki so motorično prizadeti. Pri načrtovanju in gradnji knjižnice je treba upoštevati:

- izbor lokacije in komunalna opremljenost parcele (pri gradnji novih stavb je potrebno upoštevati tudi dostopnost za invalide; parkirni prostor, položaj lokacije v mestnem prostoru - dobre prometne povezave, ne prevelika oddaljenost od mestnih žarišč);
- gradbeno tehnične zahteve (fleksibilnost tlorisa, dostopnost objekta in vseh prostorov v objektu, sončna zaščita, okna);
- sanitarne in tehnološke zahteve (onesnažen zrak, hrup);

- dostop v zgradbo preko stopnic mora biti opremljen še s klančino;
- dvigalo mora biti dimenzionirano vsaj za šest oseb in se mora ustavljati natančno v ravnini nadstropja;
- hodniki, stopnišča, klančine naj bodo opremljeni z držaji;
- vsaj eno izmed stranišč, tako ženskih kot moških, mora biti dostopno za osebe na invalidskem vozičku;
- nekatere javne zgradbe naj bi izposojale invalidske vozičke.

Pri urejanju knjižničnega gradiva v prostoru moramo upoštevati širino med knjižnimi policami, ki mora biti dovolj široka za invalida na vozičku, višino knjižnih polic, ki ne sme biti previsoka, enako v oddelku za odrasle kot v oddelku za mladino. Primerna mora biti tudi višina pulta za izposajo, ustrezna višina miz v čitalnici z dovolj prostora, dostopnost do računalnika. Dosegljivost gradiva in njegova uporaba mora biti prilagojena osebam, ki se težje gibajo ali so na invalidskem vozičku.

Knjižničar mora biti seznanjen s posegi v prostor, z gradnjo in opremljanjem knjižnice. Imeti mora posvetovalno pravico pri vsaki novogradnji ali prenovi knjižnice. Sodeluje naj pri pripravi načrtov za gradnjo nove knjižnice oz. pri prenovi, adaptaciji stare. S svojimi izkušnjami in znanjem naj vpliva na odločitve arhitektov.

Če loči invalida samo "malenkost" - stopnica, preozka vrata, manjkajoči ročaji na stopnišču, stranišču - do vstopa v knjižnico naj knjižničar naredi vse, da se ta ovira odstrani. Ob nabavi opreme za knjižnico naj opozori na potrebe invalidov.

V knjižnici naj bi vsaj en bibliotekar poznal govorico gluhih.

Za slabovidne je pomembna razsvetljava, lahko imamo nameščena povečevalna stekla, mikročitalce, poleg tega, da zanje izberemo sporočilo, posredovano na primernem mediju oziroma na ustrezni način napisano.

Vsak knjižničar mora biti seznanjen s problematiko invalidov. Poznati mora standarde knjižnic, UNESCO-ov Manifest in delovati v skladu s sprejetimi načeli. Skušati mora odpraviti lastne predsodke, če jih ima. Z lastnim znanjem in odprtostjo do sočloveka lahko pripomore k osveščanju ljudi. Zavzemati se mora za drugačen odnos do prizadetih ljudi, tudi z razstavami knjig, publikacij, člankov na temo prizadeti ljudje. S povabilom strokovnjakov in invalidov skupaj z "zdravimi" v knjižnico na pogovor o knjigi, ki obravnava to temo, mora opozarjati nanje in na njihove posebne potrebe. Tudi najmlajše naj seznani z invalidi, tako, da na uri pravljic izpostaviti temo telesno prizadetih ljudi, invalidov skozi knjigo in pogovor.

Izposoja na dom je delna rešitev. Prizadeta oseba mora imeti možnost dostave knjižničnega gradiva na dom, a prav tako ji mora biti zagotovljena možnost dostopa v knjižnico.

Knjižnica naj ima seznam naslovov vseh invalidov, ki živijo na območju njenega delovanja. Pisno ali telefonsko jih obvešča o možnosti izposoje knjižničnega gradiva na dom. Želje uporabnikov naj knjižnica sprejema po pošti ali pa ob določenem času po telefonu, lahko sprejema želje tudi preko računalnika ali telefaksa. Knjižnica naj dostavlja gradivo po pošti ali s kurirsko službo.

Knjižničar lahko ljudi, ki sami nimajo telefona in ne morejo na pošto in v knjižnico, obišče. Sprejme njihove želje in jim gradivo dostavi na dom. To so lahko študentje ali drugi prostovoljci, za dostavo lahko poprosimo člane knjižnice, ki živijo v bližini. Da nekomu prinesemo knjigo iz knjižnice na dom, ker ta oseba ne more - zaradi arhitektonskih ovir - sama v knjižnico, je le delna rešitev problema. Vsak ima pravico priti v knjižnico sam in se v njej nemoteno gibati.

Ni bistvo le v tem, da v knjižnici dobimo knjigo; za člana knjižnice je pomembno tudi srečevanje z ljudmi, samostojno izbiranje gradiva, posvetovanje s knjižničarjem, prebiranje časopisa v čitalnici, možnost prebiranja medijev, za katere je potrebna reprodukcijska oprema. Knjižnica je kulturni prostor, kjer se srečujejo ljudje in knjige.

Rešitev tudi ni gradnja posebne knjižnice *samo* za telesno prizadete ljudi. S tem so ti ljudje odrinjeni in izločeni. Pomembna je integracija invalidov. Skupno življenje v istem okolju.

Jelka Žagar

študentka II. letnika bibliotekarstva

P.S. To je povzetek iz seminarja: "Telesno prizadeti ljudje v splošnoizobraževalni knjižnici", pri predmetu Splošnoizobraževalne knjižnice.

ZEMLJA JE NAŠ DOM

Poročilo o slovenski ak-

ciji mednarodnega

knjižnega kviza v letu

1995

Slovenija se je letos že četrtrič vključila v mednarodni knjižni kviz, ki ga vsako leto pripravlja nemška ustanova za pospeševanje branja Stiftung Lesen, v Sloveniji pa ga je leta 1992 na pobudo gospe Silve Novljan, svetovalke za SIK, prvič skupaj s sodelavci izpeljala Enota za razvoj knjižničarstva pri NUK.

V letošnjem letu, ki ga je Svet Evrope proglasil za evropsko leto varstva narave, je kviz posvečen okolju. Sodelujejo otroci iz sedmih evropskih držav: Avstrije, Belgije, Hrvaške, Nemčije, Rusije, Slovenije in Švice.

Strokovne in organizacijske priprave na izvedbo slovenske akcije je vodila Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, sodelovala pa je Zveza bralnih značk Slovenije pri ZPMS, ki je organizirala tudi zaključno prireditev 15. septembra v Ljubljani. Glavno zaslugo, da je akcija potekala po vsej Sloveniji, pa ima 60 občinskih splošnoizobraževalnih knjinic, ki so kviz izvedle v sodelovanju s šolskimi knjižnicami in drugimi dejavniki v svojem okolju. Zavod republike Slovenije za šolstvo in šport je tudi letos kviz priporočil vsem slovenskim osnovnim šolam, gmotno pa so akcijo podpirli Ministrstvo Republike Slovenije za kulturo, DZS, EPTA ter Mladinska knjiga, založba in tiskarna.

Vprašalnik so po mednarodnem predlogu priredili Peter Skoberne, Andreja Kosednar in drugi sodelavci. Prvi del kviza je namenjen

učencem razredne stopnje, drugi del pa učencem predmetne stopnje osnovne šole. Vključili smo osem literarnih del in štiri vprašanja, na katere so reševalci našli odgovore v ustreznih poučnih knjigah. Da ne bi zamujali z začetkom slovenske akcije s čakanjem naslovnice iz mednarodnega prostora, je ilustracijo naslovne strani narisal akademski slikar Fojž A. Zorman. Natisnili smo 20.000 vprašalnikov. Z akcijo smo začeli sredi februarja.

Zbrali smo 19.810 pravih rešitev. Lani smo v kvizu "Branje v družinskem krogu" zbrali 8.517 pravih rešitev, leta 1993 smo v kvizu "Knjige gradijo mostove" zbrali 8.965 rešitev, leta 1992 pa smo v kvizu "Kolumb in doba odkritij" zbrali 5.754 rešitev. Osrednja zaključna prireditev je bila na dan zlatih knjig oz. 15. septembra v Ljubljani. Nanjo so prišli prvonačrten izžrebani reševalci iz vseh slovenskih občin, v spremstvu svojega šolskega knjižničarja ali knjižničarja iz SIK. Ogledali so si ljubljanski botanični vrt in tivolski park, kjer so simbolično zasadili drevo, po kosilu pa je bila sklepna animacijska prireditev "Skrinjica želja".

Pravilne rešitve smo že poslali ustanovi Stiftung Lesen v Mainz, kjer bodo izžrebali po enega reševalca kviza iz vsake države. Leti se bodo predvidoma udeležili mednarodnega tabora. Datum zrebanja še ni določen; čakajo, da bodo vse države zaključile svojo akcijo kviza, Avstrija npr. jo je septembra šele začela. Poleg tega Stiftung Lesen iz Nemčije ne zmore več organizacije in financiranja takšnega mednarodnega tabora in išče države prostovoljke, ki bi jih bile pripravljene izpeljati v naslednjih letih. V času od 21. do 28.

oktobra letos sta bili na mednarodnem taboru v Nemčiji nagrajenki lanskega in predlanskega kviza s svojima prijateljicama: Ksenija Tricič in Anita Florjančič ter Sabina Oven in Neža Trnkoczy.

Iz poročil splošnoizobraževalnih knjižnic o letošnjem kvizu:

(povzeti poskušamo glavne ugotovitve in navesti nekatere zanimivejše dogodke in pripombe posameznih knjižnic; vsa poročila pa so shranjena v Pionirski knjižnici in jih po želji lahko preberete).

- Pri organizaciji kviza so splošnoizobraževalne knjižnice izkoristile izkušnje prejšnjih treh let.
- Otroke so vabile k reševanju kviza v svojih izposojevališčih: z razstavami ustreznih knjig - po seznamu, ki ga je pripravila Pionirska knjižnica, s skupinskim reševanjem, v eni knjižnici so na kviz opozorili npr. z uganko meseca, kviz so vključevale v redne in posebne prireditve čez poletje. Skoraj vse poročajo o večjem odzivu kot lani.
- Na šolah, predvsem v sodelovanju s šolskimi knjižničarkami, mentorji BZ in slavistkami, zaradi ekološke teme pa tudi z biologji ter vodji naravoslovnih in ekoloških krožkov.
- V večini primerov poročajo o večjem odzivu šol kot lani.
- Ker je bil letošnji vprašalnik dvostopenjski - za razredno in predmetno stopnjo - so ga lahko uporabile učiteljice na razredni stopnji, kar je pohvalno, saj je te učence lažje motivirati za reševanje kviza, branje in pogovor o določeni temi.
- Za obveščanje o kvizu, njegovem poteku in zaključni prireditvi so knjižnice nemalokrat sodelovale z lokalnimi mediji (časopisi, radio, kabelska TV). Dve knjižnici sta zaključek kviza v svojem okolju in žrebanje nagrajencev izvedli kar v programu lokalnega radia.
- Vse občinske SIK so organizirale zaključno prireditev za reševalce kviza in na njej izžrebale prvo-nagrajenega reševalca in prav tako z žrebom razdelile še druge nagrade. Pogosteje kot lani so prispevali program na zaključni prireditvi učenci. Nekatere so organizirale več zaključnih prireditev - na več šolah. Skoraj vse poročajo, da je zaključna prireditev pomemben dogodek v knjižnici ali celo v občini
- Nekatere knjižnice opozarjajo, da zaradi finančnih težav izvedba kviza in zaključna prireditev ni sta takšni, kot bi si želeli, pa vendar poskušajo narediti kar največ.
- Vse knjižnice so pridobile sponzorje, da so lahko nagradile (in pogostile) svoje reševalce. Število sponzorjev je zelo različno, nekaj knjižnic je pridobilo toliko sponzorjev oz. nagrad, da so nagradile prav vse reševalce, nekatere teh nagrad so zelo privlačne. Več knjižnic je vse svoje reševalce nagradilo z ogledom filma ali izletom.
- Zaključne prireditve so bile dostikrat obogatene z likovnimi dejavnostmi in izdelki, ki so na prireditvi ali že med reševanjem nastajali na temo ekologije, v eni knjižnici so izdali poseben bilten z razmišljanji in predlogi otrok, kaj vse bi se dalo storiti za varovanje okolja v njihovem kraju.
- Reševanje kviza so knjižnice povezale z ekološkimi akcijami v svojem okolju, ena pa z Eptino

akcijo "Drevesce posadimo, da zraslo bo drevo".

- Otroci so po kvizu spraševali že pred začetkom akcije, reševali so ga sami, veliko pa je bilo primerov skupinskega reševanja, zaradi ekološke teme so ga nekateri razredi vključili kar v pouk.
- Letošnji kviz jim je bil zanimiv in vprašalnik nikakor ni bil pretežek, moteče so bile napake v vprašalniku, nekatere SIK pa poročajo, da niso imele dovolj knjig; v kviz naj bile vključene le knjige, ki jih je dovolj. Večinoma se že veselijo kviza v prihodnjem letu.
- Ena knjižnica predlaga, da bi zaključek kviza morda predstavili na konec šolskega leta, ker je ob začetku novega toliko drugih reči.
- Knjižnice opozarjajo, da so bile prepozno obveščene o zaključni prireditvi.

Iz zaključne prireditve:

- tudi prihodnje leto bomo sodelovali v mednarodnem knjižnem kvizu
- morda bi kviz povsem uskladili s šolskim letom!?
- ga. Novljan iz NUK-a opozarja, da je treba vprašalnik pripraviti tako, da bi ga lahko reševali tudi slepi in slabovidni
- tema kviza za prihodnje leto je že izbrana - "revščina" - potrjena pa bo na sestanku vseh držav udeleženk 14. oktobra letos (sestanek je vedno v času knjižnega sejma v Frankfurtu)

Na sestanku v Frankfurtu smo se dogovorili, da bi se izbrane teme lotili s svetlejši strani, na primer "hrana", kar je zelo široka tema in obsega spoznavanje raz-

lične hrane na svetu, kulturnega izročila, kulinarike itd., pa tudi pomanjkanje in revščino. Do decembra naj bi države udeleženke pripravile svoje predloge in jih poslale ustanovi Stiftung Lesen, ki bi oblikovala končni predlog vprašalnika za kviz v prihodnjem letu. Prav tako smo vse države udeleženke povabljenke, da poiščemo umetnika, ki bi pripravil naslovnico. Naša naslovnica "Zemlja je naš dom" je bila vsem zelo všeč in so predlagali, da prosimo za sodelovanje našega akademskega slikarja Fojža A. Zormana.

O delu skupine, ki bo pripravila predlog slovenskega vprašalnika za prihodnje leto, vas bomo obveščali, prosimo pa, da nam sporočite svoje morebitne pripombe in predloge.

Še enkrat se prisrčno zahvaljujemo vsem knjižničarjem in drugim sodelavcem ter sponzorjem, ki so sodelovali v letošnjem kvizu. Upamo, da bomo kviz v letu 1996 organizirali še uspešneje in v zadovoljstvo ter spodbudo mladim bralcem!

Tilka Jamnik

BIBLIOPEDAGOŠKA URA ZA MLADEGA BRALCA V PIONIRSKI KNJIŽNICI ROTOVŽ

V Mariborski Pionirski knjižnici si zadnja tri leta prizadevamo pri organizaciji bibliopedagoških ur, ki so naravnane na neko določeno temo. Vsebinsko ure predstavimo v mesečnem programu, ki ga razpošiljamo vrtcem, osnovnim šolam in ostalim izobraževalnim ustanovam. Izkušnje kažejo, da so tako

organizirani obiski knjižnice še kako dobrodošla oblika tako učiteljem kot učencem, saj s tem učencem popestrijo pouk književne vzgoje. Zadovoljstvo je vzajemno - tako za učitelje in učence kot tudi za knjižničarje, ki se ukvarjajo z dejavnostmi za mlade bralce.

Priprava bibliopedagoške ure se prične z izbiro teme, ki mora biti za mladega bralca dovolj privlačna in aktualna (nazadnje je bila to Pika Nogavička). Seveda je potrebno zbrati gradivo, si zamisliti obliko in vsebino, določiti smotre in uro prilagoditi razvojnim stopnjam (obiskovalci so različnih starosti) v skladu z razvojno psihologijo. Smotrov, ki si jih ob organizirani bibliopedagoški uri zastavimo, je seveda več. Bistveno pa je predvsem srečanje mladega bralca s knjigo, z njeno uporabo in vsebino, z njeno večplastno sporočilnostjo. Ob tem pa je potrebno paziti, da se izognemo klasičnim pastem podajanja snovi frontalno, kar je lahko nezanimivo in šablonsko. Uspešno se je mogoče temu izogniti s pripravo kviza, ki zajema vprašanja iz vsebine in ostalih razsežnosti izbrane teme. Vprašanja morajo biti dovolj zanimiva, pritegniti morajo večino udeležencev, ki med seboj razvijajo sproščeno komunikacijo, ki ne dosega meje grobe medsebojne tekmovalnosti. Bibliopedagoška ura, naravnana na izbrano temo, postaja v naši knjižnici ustaljena oblika dela z mladimi bralci.

Zmotno je misliti, da otroku knjiga ni več privlačna. Knjige tudi televizija in računalnik ne moreta nadomestiti. In otroci sami to prav dobro vedo, zato je bojazen pred tem odveč. Gotovo pa se spreminja pristop v pripravi mladega bralca na srečanje s knjigo v knjižnici. Tudi pri prejšnjih generacijah se je dogajalo, da so nekateri otroci

knjigo odklanjali, saj je za srečanje z njenim sporočilom potrebno vložiti kar nekaj napora. Družba je prav v tem obdobju tudi sama večkrat tako naravnana, da se je z malo napora mogoče dokopati do bogatih sadov. Otroci nas vidijo in nas posnemajo. Tako pravzaprav niso otroci tisti, ki knjigo odklanjajo. Gre predvsem za odnos odraslega, ki otroka vzgaja tako doma kot tudi v šoli in katerega vrednote otrok prevzema. Knjižničarji v dejavnostih za mlade bralce si želimo z organizacijo bibliopedagoških ur pozitivno poseči v relacijo otrok - knjiga. Knjiga je vse prevečkrat tista, iz katere se mora otrok nečesa naučiti in to ga zaradi napora, ki je posto zvezan z učenjem, odbija. Čemu mu ne bi razkrili knjige v tistih plasteh, ki otroka zabavajo, ki so smešne, ironične, malo nore in malce "odštekane", kakršno je tudi življenje mladostnika v takem obdobju? Lahko se bo identificiral, se prepoznal, literatura mu bo na dosego roke in ne odtujena "mistična odmaknjenost", ki jo tako radi enačimo z besedo literatura. In prav v tem je skrito mnogo globlje otrokovo učenje kot je videti na prvi mah. Res je pri skromni beri naših mladinskih pisateljev (sploh ponudba zadnjih let, kjer se iz bistva vsuje le moralizem, ki je otroku že tako odvraten) težko najti knjigo, ki bi otroka zares pritegnila, tudi zanimivih prevodov je vse premalo, če primerjamo našo knjižno produkcijo s sosedi na obeh straneh. Je jezikovna determiniranost res tako nepremostljiva? Iz teh razlogov je včasih bolje oživeti večne like iz mladinske književnosti (kot npr. Pika Nogavička) in na novo obelodaniti aktualnost sporočil, ki nikoli ne zastarijo, ker sodijo že v

sklop "zmeraj znova oživelih sanj človeških bitij, pa čeprav oživelih le v knjigi" (oz. Kristine Brenkove).

V sklepni misli, naslonjeni na praktične izkušnje z mladimi bralci, bi poudarila, da je prava vrednost mladinske književnosti v tem, kako daleč se je le-ta uspela približati doživljanju otroka. In otrok sam je tisti subjekt, ki zelo hitro sam odkrije ponaredek. Nazadnje so bibliopedagoške ure v Pionirski knjižnici Rotovž namenjene tudi temu. Otrokom želimo ponuditi dobro knjigo, ki je večplastna, se o njej pogovarjati v jeziku vsakdanje komunikacije, ki je prav tako vsebna kulturi izražanja. Zmeraj znova se potrdi, da to zmore vsak, če je le dovolj spodbude s strani tistih, ki smo za otrokov razvoj odgovorni.

Zdenka Gajser

PREDSTAVLJAMO VAM

DELOVNI OBISK V ČEŠKI NARODNI KNJIŽNICI V PRAGI (11. 9. - 18. 9. 1995)

S češko nacionalko (Narodni knjihovna v Praze) smo se dogovorili za izmenjavo strokovnjakov. Oktobra 1994 je Narodna in univerzitetna knjižnica gostila štiri njihove vodilne delavke s področja obdelave, letos pa smo jim obisk vrnili. Udeležile smo se ga Tatjana Banič (vodja Stvarnega kataloga), Zlata Dimec (redaktorica vza-

jemnega kataloga), Lidija Wagner (vodja oddelka za bibliografijo) in Maja Žumer (svetovalka za informacijske sisteme). Cilj obiska je bil seznanitev z organizacijo obdelave publikacij v njihovem sistemu in z ostalimi projekti, ki so zanimivi z vidika mednarodnega sodelovanja.

Narodna knjižnica v Pragi je locirana v središču starega mestnega jedra, v bivšem samostanu Klementinum. Tam smo tudi stanovale, ker ima knjižnica v zgradbi svoje stanovanje. Legenda pravi, da se ob četrtkih v enem od križnih hodnikov pojavlja duh meniha, ki išče zaklad. Vendar do našega bivališča ni prišel, čeprav smo ga vsak večer nestrpno pričakovale - v družbi dobro založenega hladilnika.

1. ALEPH in CASLIN

Seznatile smo se s sistemom Aleph (izraelski program firme Ex Libris), ki so ga kupili l. 1993 in naj bi funkcioniral tudi za potrebe njihovega vzajemnega kataloga (CASLIN). Njihov izbirni postopek je bil zelo temeljit. Najprej so s pomočjo tujega svetovalca sestavili mednarodni razpis (Request For Proposal - RFP), na osnovi odgovorov na razpis naredili ožji izbor petih, potem pa izbrali Aleph. RFP je bil izredno podroben in zahteven, kot najbolj izključujoč element se je pokazala podpora UNIMARC-u. Celo pri izbrani programski opremi je to največja težava (indikatorji; povezovalna polja v blok 4--, kamor lahko vgradijo samo po eno polje, ne morejo indeksirati kodiranih polj ...). Pokazalo se je namreč, da so od vseh dosedanjih uporabnikov Alepha najbolj zahtevni in program na njihovo zahtevo še dopolnjujejo.

Vzajemni katalog naj bi deloval v okviru združenja CASLIN za

Češko in Slovaško, ki deluje kot konzorcij in ga zaenkrat sestavlja ca. 20 večjih čeških in slovaških knjižnic. Verjetno pa bo prišlo do dveh ločenih sistemov za vsako državo. Ker je pristop h CASLINu neobvezen in ker je veliko število visokošolskih knjižnic že avtomatiziranih (uporabljajo TinLib), bodo poskrbeli za direktno povezovanje obeh sistemov po standardu Z39.50.

CASLIN uporablja omrežje CesNet (ki je ekvivalent našemu Arnesu). Pri tem jih delno ovira dejstvo, da CesNet formalno še ni ustanovljen, ker še nimajo zakona o neprofitnih organizacijah. Projekt CASLIN je dobil veliko finančno pomoč (1.200.000 \$) od Mellon Foundation, ki so jo porabili za strojno in programsko opremo ter šolanje.

Uporabniki Alepha lahko izberejo decentraliziran (Izrael, Italija) ali centraliziran sistem s skupno bazo, za kar so se odločili tudi Čehi. Vendar bodo v prvi fazi delali decentralizirano, kar je verjetno pametna odločitev, ker jih čaka še ogromno dela pri izobraževanju in usklajevanju med posameznimi knjižnicami. Vendar so vzpostavljanje sistema zasnovali zelo skrbno. 20 % skupne vsote za celoten projekt so namenili izobraževanju. Ex Libris je opravil začetno izobraževanje ekipe (t. i. superusers, po štirje za vsak modul), ki bo pridobljeno znanje prenašala drugim knjižničarjem), v okviru CASLIN-a pa so oblikovali delovne skupine in organizirali tudi številne tečaje za katalogizacijo, uporabo AACR2 in UNIMARC-a.

2. Obdelava gradiva

Organizatorica obiska je bila Bohdana Stoklasova, vodja obdelave. Predstavila nam je svojo eno-

to, ki jo je prevzela l. 1994 in je istočasno doživela večjo reorganizacijo. Združila sta se namreč oddelka za katalogizacijo in za bibliografijo, ker sicer ni bilo možno zagotoviti enotne obdelave. Nova enota ima 100 zaposlenih (od ca. 500 v celotni knjižnici) in je razdeljena na pet oddelkov:

- standardizacija,
- katalogizacija monografij in serijskih publikacij,
- vsebinska obdelava,
- neknjižno gradivo (kartografsko, slikovno, zvočni posnetki, videokasete, mikrozapisi),
- obdelava člankov.

2.1. Standardizacija

Oddelek za standardizacijo ima samo pet zaposlenih, predstavlja pa teoretično bazo celotne enote (prevodi in uvajanje ISBD, AACR2, UNIMARC-a, priprava bibliografije, retrokonverzija). Tesno sodeluje z oddelkom za avtomatizacijo.

2.2. Katalogizacija

2.2.1. Monografije

Obdelava poteka še na različne načine, glede na fazo uvajanja Alepha. Ravno tisti teden so začeli z uporabo modula za nabavo, dotlej so uporabljali samo katalogizacijo in to zaenkrat monografskih publikacij. Češko produkcijo tako v celoti vnesejo v UNIMARC-u. Zaradi težav s starimi pravili za katalogizacijo in sodelovanja z OCLC so prevedli angloameriška pravila za katalogizacijo (AACR2R), ki jih zdaj pospešeno uvajajo v svojo prakso.

Pri tuji produkciji si pomagajo tudi z zapisi z OCLC, s katerim so tudi sklenili pogodbo za nakup češke produkcije. Normativne datoteke lahko pregledujejo zastonj, bibliografske zapise pa plačujejo. Delo pa na ta način poteka zelo

počasi, na zapise pa morajo potem čakati ca. en mesec. Verjetno se bodo odločili za direkten prenos zapisov, čakajo pa še na konverzijo iz format USMARC v UNIMARC. Ker pa morajo te zapise potem še popravljati in dopolnjevati, to možnost uporabljajo bolj izjemoma za obdelavo problematičnih publikacijah.

2.2.2. Serijske publikacije

Serijske publikacije obdelujejo po sistemu MAKS - CDS/ISIS, morajo pa preiti na strukturo zapisov v UNIMARC-u. Uporabljajo ISBD(S), vendar je bibliografski opis precej skrajšan, saj v glavnem upoštevajo le naslov in podnaslov, ne pa tudi območja štetja. Zanimiv podatek je sedež redakcije z naslovom in telefonsko številko. V tiskani bibliografiji v opisu ni viden podatek o periodičnosti izhajanja, niti o štetju letnika in posameznih številkah, ni podatka o nakladi, urednikih itd.

Zanimivo je, da je center ISSN za Češko republiko pri tehnični knjižnici in ne v nacionalki.

2.2.3. Normativa

Normativnih datotek še nimajo, je pa ustrezen modul v testni fazi. Zaenkrat obstaja samo normativni seznam, ki ga sicer lahko popravljajo, vendar je treba ročno popraviti še vse bibliografske zapise.

2.3. Vsebinska obdelava

Skupna izhodišča vsebinske obdelave ("češka šola") in uporaba formata UNIMARC so izmenjavo izkušenj usmerila v naslednjo problematiko:

- prehod iz tradicionalne vsebinske obdelave na računalniško obdelavo,
- priročniki in pravila za vsebinsko obdelavo,

- strukturiranje podatkov v bloku vsebinske analize,
- kontroliran slovar,
- modul normativne kontrole.

Glede na nedvomno prednost, ki jo nudi uporaba integriranega programskega paketa ALEPH z dodelanimi moduli, je ugotovitev, da smo za sorodne probleme neodvisno našli podobne rešitve, potrditve naše strategije oblikovanja in strukturiranja predmetnih oznak.

Predstavitev modula normativne kontrole kot možnost oblikovanja kontroliranega slovarja z vzpostavitvijo ustreznih relacij med predmetnimi oznakami "v živo" pa naj bi nam bila vzpodbuda v tej smeri.

2.4. Neknjižno gradivo

V oddelku za neknjižno gradivo dela sedem ljudi. Obdelujejo slikovno in kartografsko gradivo, mikrozapise, videokasete ter zvočne posnetke na kasetah in CD, vključno z glasbenimi. Zanimivo je, da njihova glasbena zbirka obdeluje samo notno gradivo. Z obdelavo slikovnega gradiva in zvočnih posnetkov so pričeli šele letos in delajo zaenkrat v CDS/ISIS ter se istočasno pripravljajo na konverzijo v UNIMARC.

2.5. Članki

Češka bibliografija člankov je rezultat kooperativne obdelave. Nacionalna knjižnica je razdelila naslove periodičnih publikacij, ki se analitično obdelujejo, med devet regionalnih specializiranih knjižnic. Vsaka od teh knjižnic obdela mesečno od 500 do 600 člankov po skupnih pravilih. Delajo na PC-jih po sistemu MAKS - CDS/ISIS (MAKS = Modularni avtomatizirani knjižnični sistem). Za strukturo podatkov še ne uporabljajo UNIMARC-a. Specialne knjižnice

tako fizično prinašajo diskete z obdelanimi članki, nacionalna knjižnica pa te podatke presname na svoj PC. Tako lahko v lokalni mreži opravljajo poizvedbe in oblikujejo bazo, imenovano ANAL, ki predstavlja češko nacionalno bibliografijo člankov iz časnikov, časopisov in revij. Mesečno izdajajo bibliografijo člankov na disketah, na CD-ROM izdaji pa je baza člankov za obdobje 1991-1993. Tiskana bibliografija je prenehala izhajati z letom 1991. Tedaj so naredili konverzijo v MAKS bazo z imenom ANAL. V povprečju je letno kooperativno obdelanih med 55.000 do 58.000 bibliografskih enot člankov. Za vlado češke republike ažurno obdelujejo članke iz dnevnikov in dnevno pošiljajo diskete v vladno dokumentacijo. To je nadomestilo za dokumentacijsko službo vlade oziroma uredništev časnikov.

Sam opis članka je oblikovan po pravilih ISBD(CP). Za vsebinsko analizo češka nacionalka uporablja vrstilce UDK in pa gesla, ki so usklajena z vsebinsko obdelavo monografij. Ostale specialne knjižnice, ki sodelujejo pri kooperativni obdelavi, za vsebinsko obdelavo sicer uporabljajo enaka polja ISIS, le gesla so oblikovana po potrebah specialnih knjižnic. Oddelek za analitično obdelavo periodičnih publikacij (članka) se pripravlja na prehod v sistem ALEPH in na strukturo zapisa UNIMARC. Iz ISIS bodo verjetno naredili konverzijo v UNIMARC, problem pa jim predstavlja povezava z matično publikacijo (periodično publikacijo).

3. CIP in ISBN

Agencija za ISBN deluje kot poseben oddelek s petimi zaposlenimi. V sistem je vključenih 80 % od skupno 2000 čeških založnikov.

Podatke za dodelitev ISBN zbirajo na posebnem obrazcu, založniki pa so po izidu dolžni dostaviti tudi obvezni izvod. Na podlagi obrazca izdelajo tudičasne zapise za publikacije, ki jih skupaj s CIP zapisi objavljajo v posebni publikaciji O. K. (Ohlašene knihy), ki izhaja štirinajstdnevno. Zapisi so urejeni po imenih založb. Oddelek za CIP sicer deluje ločeno in pri tem sodeluje bistveno manj založnikov.

4. Digitalizacija starega gradiva

Knjižnica ima ca 9.000 večinoma srednjeveških rokopisov in 3.900 inkunabul. Projekt digitalizacije starih dragocenih gradiv ima dva aspekta: izdelava CD-ROM-ov, ki so namenjeni prodaji in s tem širši strokovni in drugi javnosti ter digitalizacija za potrebe arhiviranja in s tem prezervacije dragocenega gradiva.

Med 'komercialnimi' CD-ROM-i smo si podrobneje ogledali dva. Prvi od teh, Antiphonarium Sedlecense je primer obdelave rokopisa (notnega in slikovnega gradiva), ki je namenjena predvsem strokovni javnosti. Zato je vmesnik temu primerno specializiran in za nepoučenega uporabnika kompliciran. Drugi, Kronika koncila v Konstanzi pa je bolj poljuden in enostavnejši za uporabo. Preseneča predvsem z izredno kvaliteto reprodukcije. Pri projektu digitalizacije sodelujejo s firmo Albertina Icome. V okviru tega projekta, ki ga izvajajo v okviru Unescovega programa Memory of the World (vendar skraj brez njihove finančne pomoči), so nabavili tudi kvalitetno digitalno kamero.

5. Retrospektivna konverzija katalogov

V katalogih narodne knjižnice je 3.000.000 kataložnih listkov

različne kakovosti (rokopisni, tipkani, izdelani po različnih standardih...). Število vključuje gradivo, vključeno v nacionalno bibliografijo in objavljeno tudi v tiskani obliki. Načrtujejo prenos celotnega kataloga v UNIMARC, povezali pa so se s privatno firmo COMDAT, ki za njih opravlja skeniranje in je ponudnik programske opreme. Postopek konverzije poteka v več stopnjah, v vsaki stopnji so kataložni zapisi uporabnikom dostopni:

1. Skeniranje listkov oz. tiskane bibliografije.

Po tej stopnji je uporabnikom že dostopen katalog v obliki slik kartic, vmesnik celo simulira omare in predale.

2. Prepis v ASCII datoteko z metodo optičnega prepoznavanja (OCR) ali ročno, odvisno od kvalitete listkov.

Po tej stopnji so zapisi uporabnikom dostopni v obliki polnega teksta.

Prvi dve fazi sta zelo dobro rešeni in bi po našem mnenju bili za določene kataloge, ki so manj v uporabi ali imajo zelo nepopolne zapise, dovolj. Zelo so zadovoljni tudi z izbiro skenerja (z avtomatsko nastavitvijo osvetlitve).

3. Strukturiranje v format UNIMARC (programska oprema Pro Tag je komercialni izdelek firme COMDAT). Način strukturiranja je bil videti zelo kompliciran in vzame ravno toliko časa kot prepis z listka, je pa tudi izredno naporen za oči. Ta izbira nas je presenetila toliko bolj, ker Aleph omogoča tudi vnos zapisov z delimitorji, kar bi bilo lažje izvesti. ISBD so sicer začeli pozno uporabljati, zato avtomatsko strukturiranje z listka ni prišlo v poštev.

Prioriteta projekta je češka nacionalna bibliografija, začeti pa želijo s produkcijo 20. stoletja. Od ca 500.000 listkov za to gradivo v katalogu je približno 400.000 objavljenih tudi v tiskani bibliografiji, ki izhaja od l. 1922 dalje. Od l. 1983 so zapisi že v strojno čitljivi obliki. Obdobje med 1922 in 1983 je torej najbolj primerno za opisano metodo retrokonverzije, skeniranje tiskane bibliografije pa daje tudi boljše rezultate. S starejšim gradivom bo nekaj več težav. Načrtujejo, da bo začetnih 400.000 zapisov konvertiranih v dveh letih, celotna produkcija 20. stoletja pa v petih.

Celotni listkovni katalog zavzema seveda ogromno prostora. Ker v okolici Prage urejajo dodatne prostore za depozit, ga bodo prestavili tja in s tem ohranili njegovo izvirno fizično podobo, ki ima tudi zgodovinsko vrednost. Ko bo opravljena retrokonverzija vsaj do 3. faze, bodo sprostili prostore v Klementinumu in dali na razpolago konvertirani katalog. Za to bi potrebovali samo dve leti - za strukturiranje v format UNIMARC pa deset.

6. Kadrovska zasedba

Čehi imajo dovolj močno knjižničarsko tradicijo in že dolgo tudi dodiplomsko izobraževanje. Vendar je socialistična vzgoja naredila svoje in na začetku reorganizacije obdelave so s kadri imeli kar nekaj težav, ki pa so jih po nekaj nujnih ključnih posegih hitro premagali. Zaposlenim dajejo tudi možnost honorarnega zaslužka z vnosom za retrokonverzijo. Delajo doma (pogoj je seveda, da imajo svoj PC), plačujejo pa po številu zapisov. Glede na dolgoletno izolacijo skušajo zdaj nadoknaditi stike s tujino. Zato se intenzivno učijo tuje jezike, pošil-

ljajo svoje delavce v tujino na izpopolnjevanje in tudi sami organizirajo mednarodna srečanja. To niti ni težko, ker turisti Prago dobesedno oblegajo. Staro mestno središče je izredno lepo obnovljeno, vrstijo se koncerti, gledališke ter operne predstave in Praga postaja spet prestolnica srednje Evrope.

7. Ocena in rezultati obiska

Obisk je bil koristen, saj smo videli, kako je treba pristopiti k skupnemu projektu, kot je na primer avtomatizacija ali digitalizacija. Oblikovali so poseben team ljudi, ki si je postavil skupni cilj, preštudirali so teorijo, prevedli standarde, začeli poskusno s konverzijo podatkov. Ugotavljali smo, da so neke stvari tudi nerodno, oziroma nepraktično izpeljali, kar pa je tudi izkušnja več.

Okvirno smo se dogovorili za nadaljnje delovne obiske, povabili pa so nas tudi na mednarodni seminar, ki ga organizirajo novembra 1995 s podporo Open Society Institute oz. njihovega projekta Regional Library Program.

Tanja Banič
Zlata Dimec
Lidija Wagner
Maja Žumer

USTANOVLJENO JE BRALNO DRUŠTVO SLOVENIJE

12. 10. 1995 je bilo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani ustanovljeno Bralno društvo Slovenije. 33 prisotnih članov je na ustanovnem občnem zboru soglasno sprejelo statut Bralnega društva Slovenije in izvolilo organe društva:

za predsednico društva dr. Meto Grosman; za člane upravnega odbora pa še Ano Gradišar, dr. Boženo Krakar-Vogel, Silvo Novljan, Hedviko Pavlica, Zdenko Rudolf in Silva Videtiča; za člane nadzornega odbora Primoža Krivca, Miha Mohorja in Tonjo Zadnikar.

Upravni odbor je 12.10.1995 na svoji prvi seji imenoval za predsednico upravnega odbora Silvo Novljan, za tajnika Silva Videtiča in za blagajničarko društva Zdenko Rudolf, hkrati pa sprejel predlog občnega zbora za višino letne članarine 2.000 SIT od dne plačila za eno leto.

Tako so se uresničila prizadevanja posameznikov, ki morajo dobiti še uradno verifikacijo Ministrstva za notranje zadeve, da se posamezniki različnih strok in dejavnosti lahko združijo in delujejo v prid ohranjanja, širjenja in razvijanja branja in bralne kulture; da uresničujejo programske usmeritve in naloge društva:

- razvijanje zavesti o pomenu pismenosti med vsemi ljudmi,
- širjenje in razvijanje branja,
- izboljševanje kvalitete učenja branja,
- razvijanje bralne kulture,
- izmenjava izkušenj med strokovnjaki različnih strok,
- uveljavljanje slovenske teoretične misli in strokovno-raziskovalne dejavnosti s področja branja doma in v tujini,
- mednarodno uveljavljanje, posredovanje in izmenjava slovenskih izkušenj s področja teorije in prakse branja.

Bralno društvo Slovenije želi čimprej postati član Mednarodne bralne zveze (International Reading Association - IRA) in njenega Evropskega komiteja. S slednjim je v

stikih že od leta 1992, ko se je Silva Novljan prvič udeležila sestanka Evropskega komiteja in seminarja ob tem na povabilo bralnega društva Estonije. Leto kasneje smo bili Slovenci prvič prisotni na evropski konferenci o branju, kjer je imela Ana Gradišar referat, 1994 se Silva Novljan drugič udeleži sestanka Evropskega komiteja v Budimpešti, kjer dobi konkretnejše informacije o delovanju društev in njihovi povezavi in doseže da se delavnice o ustanavljanju društev udeleži Silvo Videtič, 1995 leta s subvencijo Evropskega komiteja. Poleti 1995 se 9. evropske konference o branju aktivno udeležijo Ana Gradišar, dr. Božena Krakar-Vogel, dr. Lidija Magajna, Miha Mohar in Silva Novljan, ki je gostja madžarskega bralnega društva in se ob tej priložnosti dogovori s predstavniki Evropskega komiteja za pomoč pri ustanavljanju društva.

Pripravljalni sestanek na ustanovni občni zbor je bil 8. septembra 1995 v NUK-u, kjer so udeleženci sprejeli program dejavnosti ob tem. Tako je 12.10.1995 61 udeležencev prisluhnilo referatom (Ani Gradišar, mag. Zdenku Lapajnetu, Silvi Novljan in dr. Gregu Brooksu) na dopoldanskem posvetovanju o razvoju branja in se udeležilo razprave, ki je bila še posebej živahna po referatu angleškega gosta dr. Grega Brooksa. Z veliko znanja o problematiki nadzorovanja pouka branja pa jo je vodila dr. Božena Krakar-Vogel.

Popoldanski del je bil uspešno zaključen z ustanovitvijo Bralnega društva Slovenije, katerega ustanovitev so pozdravili v imenu NUK-a pomočnica ravnatelja Vilenka Jakac-Bizjak, Ivan Kanič kot predstavnik Enote za razvoj knjižničarstva in predsednik ZBDS.

Pozdrave in dobre želje za uspešno delo pa je društvu izročil tudi dr. Greg Brooks v imenu angleškega, avstrijskega in hrvatskega društva in seveda v imenu Evropskega komiteja. Nič manj pa niso bili udeleženci veseli razstave, ki jo je Knjižnica Bežigrad pripravila "V pozdrav ustanovitvi Bralnega društva Slovenije v tednu otroka 1995".

Naj v tem poročilu zapišemo v imenu že 77 članov društva še zahvalo Narodni in univerzitetni knjižnici, brez pomoči katere bi društvo še ne ustanovili, zahvala za pomoč pa velja tudi ZBDS, bralnim društvom iz Evropskega komiteja in mnogim posameznikom, ki delujejo na področju branja.

Silva Novljan

MEDNARODNA SREČANJA

SEMINAR ZA ANIMACIJO OTROK V AVSTRIJI

Na gradu Zeillern v Spodnji Avstriji je od 11. do 15. septembra potekal seminar za animacijo otrok z delovnim naslovom "O zmajih in drugih pravljicnih bitjih". Seminar je organizirala Avstrijska zveza knjižnic (Büchereiverband Österreichs). Seminarja oziroma pravljicne delavnice, ki je potekala v nemškem jeziku, se je udeležilo 10 knjižničark iz Avstrije, gostji iz tujine pa sva bili iz Češke in iz Slovenije. Vodja seminarja je bil g.

Heinz Buchmüller, predavateljica pa je bila ga. Renate Helm, ki v dunajski mestni knjižnici ureja mladinsko literaturo, poleg tega pa se ukvarja s pripravo in izvedbo različnih oblik otroške animacije, piše gledališke igre...

"Glavno vlogo" na seminarju so "igrali" zmaj in druga pravljici bitja, "z njihovo pomočjo" nas je predavateljica v obliki pravljicne delavnice seznanila s:

- številnimi načini pripovedovanja pravljič (s pomočjo večbarvnega klobčiča volne; popestritev pripovedovanja z zvoki, instrumenti, rekviziti, lutkami; s pomočjo listkov z iztočnicami; s "skritimi" predmeti; "ustno izročilo" oziroma, kako iz kuščarja nastane zmaj; pravljici muzej),
- načini opisovanja pravljicne figure (zmajeva abeceda, zmajeva šola),
- gibalnimi igrami (zmaj premaguje ovire, "leteči" zmaj, zmajčkov ples, zmajčkova telovadba, antiagresivna pantomima),
- "ekološkimi" igricami (uporaba gozdnih sadežev kot iztočnica za pogovor o varstvu okolja),
- z izdelovanjem pravljicne figure in možnostmi za njeno uporabo v igricah,
- z izdelovanjem "igralnega zemljevida" oziroma plakata, na katerem so v pravljicnem svetu označene posamezne igrice (igra s kocko).

Podrobnejša predstavitev nekaterih igric

1. Pripovedovanje zgodbe s pomočjo večbarvnega klobčiča volne
Otroci prinesejo večbarvne ostanke volne, ki jih narežejo daljše niti. Niti z vozli sestavijo v klobčič,

prava nit mora biti nekoliko daljša. Otroci sedijo v krogu, knjižničarka oziroma učiteljica vzame klopčič in začne pripovedovati pravljico, otroci nadaljujejo, vsak pripoveduje toliko časa, dokler pri odvijanju klobčiča ne pride do naslednjega vozla.

2. Pripovedovanje zgodbe s pomočjo listkov

Knjižničarka napiše na listke različne pravljicne besede, vsak otrok izvleče po dva listka, besedi mora vključiti v pripovedovanje zgodbe. Knjižničarka začne s pripovedjo, otroci nadaljujejo.

3. Pripovedovanje ob zvokih

Knjižničarka pripoveduje zgodbo, otroci jo spremljajo z glasovi (npr. ponazarjajo odpiranje vrat, oglašanje duhov, rjojenje zmaja...)

4. Pripovedovanje s pomočjo skritih predmetov

Knjižničarka razdeli otroke v dve skupini. Vsaka skupina mora izbrati toliko predmetov, kolikor je otrok v skupini in jih skriti v vrečo. Nato si skupini izmenjata vreči. Vsaka skupina mora nato povedati zgodbo, v katero vključi predmete iz vreče.

5. Ustno izročilo - od kuščarja do zmaja

Namen je pokazati otrokom, kako je nastala ljudska pripoved oziroma kako so ljudje "izumili" različna pravljici bitja. Knjižničarka začne pripoved o tem, kako je Miha prišel zelo pozno iz šole, ker je v gozdu srečal strašno žival (v resnici je videl kuščarja). Miha doma pripoveduje, kakšna je bila žival (ogromne noge, ušesa ipd.). Vsak otrok mora nato svojemu sosedu opisati, kakšna je bila žival, ki jo je srečal Miha, pri tem

vsak doda svoje "videnje" živali in tako iz kuščarja nastane gromozanski zmaj.

6. Ponazoritev zgodnice z rekvizitom

Knjižničarka pripovedovanje zgodnice ponazori tudi z rekvizitom oziroma predmetom (npr. če pripoveduje zgodnico o zmaju, prosi otroke, da iz papirja izrežejo zmajevo luskino in jo pobarvajo)

7. Ključne besede - sel in minister

Knjižničarka razdeli otroke v pare, en otrok predstavlja dvornega sla, drugi pa ministra. Sel pove ministru v obliki ključnih besed, kaj je videl (npr. zmaj, vitez, princesa, škrat), minister pa mora iz teh besed sestaviti zgodnico

8. Zmajeve abeceda

Otroci povedo, kako jim je ime, nato pa iz začetnice svojega imena naredijo pridevnik in povedo, kakšnega zmaja bi radi predstavili (npr. jaz sem Vesna, predstavila bom veselega zmaja). Predstavitev ponazorijo tudi z gibanjem. Knjižničarka napiše na tablo vse črke abecede, otroci za vsako črko povedo pridevnik, s katerim opišejo zmaja in pojasnijo, zakaj je zmaj takšen (npr. J - jagodni zmaj, zato, ker rad nabira in je jagode)

9. Zmajeve šola

Knjižničarka sprašuje otroke, kaj morajo znati zmajčki oziroma kaj se zmajčki učijo v zmajčkovem vrtcu in v šoli. Otroci morajo tudi povedati, v čem se zmaji razlikujejo od človeka.

10. Kako je bilo, ko si bil še majhen

Knjižničarka razdeli otroke v pare. En otrok predstavlja malega zmaja, drugi pa zmajevega očeta, mamo,

babico ipd. Zmajček sprašuje starše, kako je bilo, takrat, ko so bili še majhni, starši pa odgovarjajo (npr. takrat so še živeli vitezi in princeze, ni bilo avtomobilov...).

11. Igra nasprotij - parodija

Primerna za otroke v višjih razredih. Minister iz sosednje dežele prinese pokazat sliko princa, s katerim naj bi se poročila princesa. Otroci sedijo v krogu in predstavljajo dvorjane. Dvorjan vzame sliko in komentira videz princa (npr. reče, da ima princ lepe oči, ampak, da se mu zdi, da slabo vidi), nato da sliko sosеду, ki nadaljuje s komentarjem (nič hudega, saj si lahko priskrbi očala, toda poglej njegov orlovski nos), slika nato kroži naprej in vsak dvorjan pove svoj komentar.

12. Gibalne igre

"Slepi zmaj" - otroci se razdelijo v manjše skupine, vsaka predstavlja zmaja, vidi samo prvi otrok v skupini, ostali zaprejo oči. Otroci premagujejo ovire (splezajo pod mizo, izogibajo se stolom...), prvi otrok pa jim daje navodila, zmaj mora ves čas ostati cel, če izgubi katerega od svojih členov, skupina izpade iz igre.

"Leteči zmaj" - otroci se razdelijo v skupine in predstavljajo zmaja, ki se odpravi na izlet; knjižničarka govori, kakšno je vreme, kakšne so ovire na poti, otroci z gibanjem spremljajo pripoved.

"Zmajčkova telovadba" - knjižničarka pripoveduje zgodbo o vitezu in zmaju in jim naroči, da naj ob vsaki omembi besede zmaj naredijo figuro, ki bo ponazorila zmaja, ob omembi besede vitez pa figuro, ki bo ponazorila viteza.

"Antiagresivna igra" (za višje razrede) - otroci se razdelijo v dve skupini, eni sedijo na stolu, drugi

stojijo nasproti njih, oddaljeni nekaj metrov. Tisti, ki stojijo, hočejo zavzeti stole tistih, ki sedijo. Vsaka skupina mora z gibi (brez besed) izraziti svoje namene - eni pokažejo "agresijo", drugi se branijo.

13. "Ekološka" igrice

Knjižničarka naroči otrokom, naj vsak prinese dva predmeta iz narave - storže, palice, liste. En predmet naj bo tak, da lahko z njim naredijo šume. V pripovedovanje zgodbe knjižničarka vključi predmete iz narave, otroci pa nato s predmeti delajo šume oziroma izvedejo "glasbeni" koncert narave.

14. Izdelovanje figure in predstavitev zmaja

Na seminarju smo iz stiropornih kroglic izdelali zmaja, ki ga je mogoče uporabiti tudi kot glavno osebo v lutkovni igrici. Otroci lahko iz zmajev, ki so jih naredili sami, pripravijo razstavo. Zmaja postavijo na mizo in poleg njega napišejo listek z njegovim imenom in glavnimi značilnostmi (npr. veseli zmaj Hubert), nato pa vsak otrok podrobneje opiše svojega zmaja.

15. Pravljični muzej

Knjižničarka na mize postavi različne predmete, ki spominjajo na določeno pravljico (npr. škorenj - Obuti maček, rdeča kapa - Rdeča kapica). Otroke pelje skozi muzej in jim ob vsakem predmetu pojasni, kaj predstavlja.

16. Igralni zemljevid

Zemljevid se sestavi takrat, ko se otroci že seznani z večino zgoraj omenjenih igrice. Knjižničarka skupaj z otroki sestavi plakat pravljične dežele v obliki igre s kocko in s posameznimi postajami.

Posamezne postaje pomenijo posamezno nalogo. Otroci mečejo kocko in se pomikajo po zemljevidu, ko pridejo do postaje, izvedejo nalogo.

Dušanka Kovač
Knjižnica Šiška

NOVE SPLOŠNOIZOBRAŽE- VALNE KNJIŽNICE NA OBMOČJU ALPE- JADRAN

Komisija za splošnoizobraževalne knjižnice pri skupnosti Alpe-Jadran že nekaj let deluje v okviru ene od komisij za Kulturo in šport Delovne skupnosti Alpe-Jadran. Ustanovljena je bila leta 1989 v italijanski regiji Veneto, v mestu Schio, v času padca berlinskega zidu. Naloge komisije po konferenci "Splošnoizobraževalne knjižnice v devetdesetih" so naslednje:

- oblasti v združenih regijah bodo spodbudile za zamenjavo obvestil o prostorih knjižnic in o skupnosti Alpe-Jadran,
- knjižnice bodo izmenjevale bibliografske zapise, da bi čimprej prišlo tudi do zamenjave publikacij,
- dokumenti in obvestila, ki so bili narejeni v posameznih knjižnicah ali mreži knjižnic, ki pa so bistvenega pomena za razvoj stroke, bodo dostavljeni kontaktnim knjižnicam,
- lahko se bo udeležila zamenjava obvestil o pomembnih regijah,
- knjižnice bodo sodelovale v pripravi različnih prireditev, ki predstavljajo knjige in gradiva, a poudarjajo aspekte bogastva

tradicije in zgodovino evropskih regij.

Trenutno je predsednica komisije dr. Đurda Mesić iz zagrebske nacionalke, država gostiteljica pa Hrvaška.

Letos se je Komisija za splošnoizobraževalne knjižnice odločila postaviti razstavo "Nove splošnoizobraževalne knjižnice v Alpe-Jadran". Razstavo so odprli 28. novembra v Mestnem gledališču v Zadru, podpisana sem se je udeležila kot predstavnica slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnic. V Zadar smo pripotovali preko "Kra-jine", kombi je vozila kolegica Doro-teja, bibliotekarka zadarske mestne knjižnice. Peljali smo se mimo razrušenega in zdaj neobljudenega ozemlja in ko smo srečno prispeli v Zadar, smo se vidno oddahnili.

Pravzaprav je bilo vse uglaseno, dobro razpoloženje, sončno vreme in prijaznost gostiteljev, zlasti direktorja zadarske knjižnice, prof. Ivana Peharja, tako smo kolegice iz Madžarske, Maria in Jutka, kolega Buchmüller iz Avstrije, kolegice iz karlovske Mestne knjižnice, gospa Đurda Mesićeva, gospa Grošinićeva iz zagrebske Mestne knjižnice in jaz zares doživeli pestro izponjen knjižničarski "vsakdan". Po ogledu Zadra (forum, cerkve sv. Donata, sv. Anastazije, sv. Krševana) smo si ogledali omenjeno razstavo.

V nabito polni dvorani je razstavo "Nove splošnoizobraževalne knjižnice v Alpe-Jadran" odprl podpredsednik mestne občine Zadar, g. Dunato, hrvaški kulturni minister g. Vitez je spregovoril o pomembnosti knjig in knjižnic, s parafrazo Krležinih besed, češ kaj nam ostane v ohrambo človeškega ponosa kot škalla svinčenih črk, gospa Mesić pa je poudarila vlogo komisije za splošnoizobraževalne

knjižnice na območju Alpe-Jadran, ki ga sestavlja 14 regij. Za glasbeno vzdušje pa je poskrbel zadarski godalni kvartet.

Razstava je predstavila nove prostorske pridobitve, adaptacije in novogradnje, v zadnjih petih letih. Človek ima vtis, da se knjižnicam posveča velika pozornost, da le dobivajo sodobne, funkcionalno opremljene in estetsko zanimive prostore. Slovenski delež razstave je predstavil: Lavričevo knjižnico v Ajdovščini, Matično knjižnico v Kamniku, Knjižnico Nova vas Maribor, Knjižnico Medvode, Knjižnico Pivka, Knjižnico Ivana Potrča (oddelek za mladino) Ptuj, Knjižnico Pavla Golie v Trebnjem, Knjižnico Zagorje ob Savi. Ob razstavi je izšel tudi ličen katalog.

Po razstavi smo si lahko ogledali v Knežji hiši v Zadru razstavo fotografij "Knjige in vojna", razstavo porušenih knjižnic na Hrvaškem. Veliko je bilo poškodovanih in pourušenih knjižnic na Hrvaškem in to šolskih, specialnih, splošnoizobraževalnih, znanstvenih, cerkvenih, privatnih od Vinkovcev, Zadra, Dubrovnika. Na kraju samem pa smo si tudi lahko ogledali poškodovane prostore bivše Glasbene šole ter Mestno knjižnico, ki je bila poškodovana pred štirimi leti v topniškem napadu na Zadar, še zmeraj pa deluje, tako da zunanje zidovje podpirajo leseni tramovi in metalne konstrukcije, kar so skrajno neprimerni pogoji za uporabnike in knjižničarje. V zadarski Mestni knjižnici smo si lahko ogledali delovanje računalniškega programa CROLIST, poizvedovali po CD-ROMu Croatica in še kaj.

Popoldne smo se odpeljali na otok Ugljan v mestece Kali, da bi počastili 90-letnico delovanja tamkajšnje knjižnice. Obisk v prijetnih prostorih knjižnice na otoku je bil

zelo zanimiv. Tamkajšnja knjižnica je zbirališče vseh duhovnih potencialov v kraju, igralci zadarskega Lutkovnega gledališča so nam predstavili njihov literarni časopis *Kualjski lumin.* Bilo je doživeto, od pozdravnih zvonov, ubranega petja ženske klape, otoškega utripa mesteca, ki je počastilo prihod knjižničarjev *Alpe-Jadran.* Imeli smo vtis, da nekje še zmeraj utripa smiselnost našega početja, skrbi za knjigo, informacijo, za zavetje zbranosti.

Vrnili smo se v nedeljo, 29. oktobra, na Plitvicah smo popili kavo, kolega Buchmüller je ves čas fotografiral. Težko je vse prenesti na papir, ampak lahko rečemo, da smo bili vsi gostje in udeleženci, sicer na kratko, le bližje brez meja. V različnih jezikih je utripala ta prvinska želja po boljših pogojih delovanja, za lepšimi, sodobnimi knjižnicami.

Jadranka Zupančič

**RAZISKOVANJE IN
STANDARDIZACIJA
TERMINOLOGIJE S
PODROČJA
BIBLIOTEKARSTVA IN
BIBLIOLOGIJE :
TEORIJA IN PRAKSA**
(Mednarodna znanstvena konferenca, Vilnius, 18. in 19. oktober 1995)

Mednarodna konferenca "Raziskovanje in standardizacija terminologije s področja bibliotekarstva in bibliologije : Teorija in praksa" je potekala 18. in 19. oktobra v Vilni, prestolnici Litve, pod pokro-

viteljstvom Kulturnega ministrstva Litve, Nacionalne knjižnice Litve Martynas Mažvydas in fundacije Open Society Fund. Zbralo se je okrog 50 strokovnjakov iz Litve, Latvije, Estonije, Belorusije, Rusije, Italije, Švedske in Slovenije, pretežno predstavnikov razvojnih oddelkov oz. inštitutov, terminoloških sekcij in bibliotekarskih fakultet. Udeležbo slovenskega predstavnika na tej konferenci so omogočili Zavod za odprto družbo, Narodna in univerzitetna knjižnica in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Konferenca predstavlja po vsebinski plati nadaljevanje dela, ki se je začelo pred dvema letoma s podobnim posvetovanjem v Rigi, glavnem mestu sosednje Latvije. Program je bil razdeljen v štiri zaključene sklope z naslednjimi referati:

- Proučevanje in standardizacija bibliotekarske terminologije v Litvi,
- Nacionalna knjižnica Estonije kot terminološki center,
- Bibliotekarska terminologija v Latviji,
- Slovenska slovarja bibliotekarstva in informatike : enojezični razlagalni in štirijezični prevajalni,
- Terminološki slovarji bibliotekarstva in bibliologije : primerjalna analiza,
- Bibliotekarska terminologija v Belorusiji,
- Lingvistični principi bibliotekarske terminologije,
- Terminološko usklajevanje na področju informatike, bibliotekarstva in bibliologije,
- Informacijska tehnologija kot osnova za odločanje - ali se lahko odpovemo tradicionalnim fondom?
- Litvanska terminologija s področja bibliologije,

- Urejanje terminologije s področja knjižničnega menedžmenta,
- Zgodovinski vidik nekaterih izrazov s področja bibliotekarstva,
- Terminologija s področja knjižničnih fondov,
- Termin "postavitev gradiva" : raba in normativnost,
- Sodobne metode katalogiziranja in litvanska terminologija,
- Razvoj in razumevanje mikrografske terminologije,
- Razumevanje termina "bibliografija" v litvanščini : razvoj in normativnost,
- Bibliografija in sorodna področja : terminološka razmerja,
- Bibliografija : raba danes in jutri,
- Ruske knjige v tujini kot predmet bibliografije,
- Litvanska pravila za bibliografski opis in mednarodne zahteve : terminološki vidik,
- Litvanska terminologija in sistemi za iskanje informacij,
- Terminološka vprašanja avtomatizacije nacionalne bibliografije.

Zanimiva sta bila predvsem dva vidika terminološkega dela: čisto jezikovni, ki je pogojen s pravili in specifikami jezika, katerega del je obravnavana strokovna terminologija, in organizacijski, pogojen z delovanjem nacionalne knjižnice, fakultete za bibliotekarstvo, financiranjem, nacionalnimi programi in podobnim. V nadaljevanju bomo skušali prikazati nekaj značilnosti in posebnosti litvanskega okolja.

Nosilec raziskovanja, razvoja in standardizacije na področju bibliotekarske terminologije je Nacionalna knjižnica Litve Martynas Mažvydas, ki izvaja to dejavnost od leta 1988 kot poseben prioritetni projekt, povezan v posameznih segmentih z nekaterimi drugimi projekti. V ta namen so ustanovili v nacionalni

knjižnici poseben oddelek za bibliotekarsko terminologijo, ki se ukvarja z izrazoslovjem v bibliotekarstvu, bibliologiji, informatiki in založništvu. Strokovni terminologiji in litvanskemu jeziku nasploh posvečajo izredno pozornost, zato je skrb za terminologijo ena od nacionalnih prioritet na vseh področjih, predvsem še tam, kjer je mogoče oblikovati formalni, "birokratski" jezik. Na Oddelku za bibliotekarstvo Fakultete za komunikacije, kot se tam imenuje, pripravljajo študentje diplomske naloge s področja bibliotekarske terminologije, v zadnjih nekaj letih pa so zabeležili v litvanski bibliotekarski periodiki okrog 50 strokovnih člankov na to tematiko.

Oblikovanje in razvoj litvanske bibliotekarske terminologije lahko orišemo v štirih značilnih obdobjih: **Prva faza** pokriva obdobje od začetkov razvoja tega baltskega jezika in delovanja knjižnic do leta 1918, ko se je Litva za kratek čas osamosvojila izpod ruske oblasti. Prve, v litvanskem jeziku tiskane knjige 16. stoletja (1571) že govorijo o knjigah in tisku, prav tako slovarji iz tega časa. Znan je tudi slovar iz 17. stoletja, v katerem je okrog 150 izrazov, vezanih na knjige, knjižnice.

Drugo fazo predstavlja obdobje samostojne Litve med obema vojnama (1919-1940), ko so bili močno izraženi vplivi tujih jezikov na strokovno izrazje, bibliotekarstvo je dobilo prve standarde, zakon, učbenike, iz tega časa so strokovni članki slavnih bibliotekarjev, znan je poskus organizacije bibliotekarske šole, ustanovljena je bila Zveza bibliotekarjev Litve.

Za tretjo fazo med leti 1940 in 1986 sta značilna ruski vpliv in popolna odrezanost od zahoda. Vsa strokovna dokumentacija je nasta-

jala izključno kot prevod iz ruščine, stroka je temeljila na ruskih avtorjih in standardih. Tudi prevodi tujih avtorjev so morali skozi ruski jezik kot nekakšen vmesnik. Kljub temu ocenjujejo Litvanci to obdobje kot zelo uspešno, saj je nastalo v tem času več bibliotekarskih šol, število strokovnih delavcev se je neverjetno povečalo, bibliografija beleži veliko število strokovnih člankov. Iz tega časa so znani tudi standardi in slovarji za področje "znanstvenega informiranja". Zaradi očitnih težav s terminologijo pa je nastalo tudi 24 člankov in diplomskih del o bibliotekarski terminologiji ter več slovarjev z izhodiščem v ruščini. Za samostojno terminološko delo ni bilo denarja, zato poleg redkih primerov osebne iniciative projektov na tem področju ni bilo.

Četrta faza pokriva kratko obdobje od leta 1987, ko se je začelo gibanje za dokončno osamosvojitve Litve, do danes. Takrat je nastala v nacionalni knjižnici posebna sekcija za terminologijo, ki je štela 2 strokovnjaka, danes so v oddelku 3, zgolj s to dejavnostjo obremenjeni delavci. Program obsega pripravo trijezičnega litvansko-angleško-nemškega slovarja v snopičih, ki so zgrajeni na tematskih sklopih. Objavili so že tri snopiče:

- katalogizacija - 500 izrazov
 - dokument - 600
 - vsebinska obdelava - 340 izrazov
- v pripravi pa je četrti - fondi.

Sledili naj bi še trije snopiči, za nekatere je večji del gradiva že pripravljen:

- bibliologija - 1200
- knjižnični menedžment - 400

Slovar bo štel skupaj okrog 2400 gesel, izdajajo pa ga skupaj z Institutom za litvanski jezik in Oddelkom za bibliotekarstvo in bibliologijo Fakultete za komunika-

cije. Pričakujejo, da bodo na terminologijo močno vplivali tudi načrtovani prevodi standardov. Leta 1993 so namreč objavili program priprave nacionalnih standardov; izšla sta že standarda za bibliografski zapis in publikacije, v pripravi jih je še šest.

Gibanje za ohranitev in razvoj litvanskega jezika, katerega skrb sta čistost jezika in neodvisnost od prevelikega vpliva tujk, je eden od nacionalno pomembnih projektov. V tem okviru se postavlja vprašanje, ali so litvanski termini res "litvanski", saj odnos med "nacionalnostjo in internacionalnostjo" strokovnega izrazja še ni dovolj raziskan. Doslej je prevladoval tako imenovani mednarodni vidik kot zagovornik uporabe izposojenk. Jezikoslovci Instituta za litvanski jezik mu nasprotujejo in poudarjajo pomen uporabe bogastva lastnega jezika za tvorbo potrebne strokovne terminologije tudi tam, kjer še ni razvita. Ob tem poudarjajo tvornost kombinacije večjega števila besed v samostojen termin. Analiza prvih treh snopičev litvanskega bibliotekarskega terminološkega slovarja je pokazala, da je 400 gesel enobesednih (25%), ostala so sestavljena. Med enobesednimi gesli so proglasili 36 izrazov za neuporabne, 36% ali 120 gesel pa so prepoznali kot "zares litvanske". Med vsemi gesli je okrog 44% litvanskih in oblikovanih tudi v skladu z litvanskimi jezikovnimi pravili, vsa ostala gesla so zgrajena po vzoru drugih jezikov oziroma jezikovnih pravil. Jezikoslovci trdno vztrajajo na stališču, da je za jezik sprejemljivo največ 10-20% izposojenk - z bibliotekarsko terminologijo v litvanščini je torej nekaj hudo narobe! Postregli so tudi z ilustrativnimi primeri, ki pa jih tujci žal nismo mogli razumeti, kaj

šele občudovati. Našteli so tudi primere popravkov, ki pa jih bibliotekarji zaradi svoje trme pri redakciji slovarja niso hoteli upoštevati. Kot vzor so navajali latvijski terminološki slovar, ki ima v geselniku le okrog 18% tujk.

Možnosti uporabe tujk in izposojenk jezikoslovci seveda ne izključujejo v celoti. Dovoljujejo jih v primeru, ko "ni drugega izhoda", ob tem pa je treba upoštevati norme litvanskega jezika, izgovorjava mora biti lahka, prav tako pisava, omogočena mora biti možnost povezave z drugimi besedami v litvanščini, upoštevati je treba domačo fonetiko. Izraz "katalog" je na primer v celoti litvaniziran in ga nemoteno uporabljajo v zloženkah in sestavljenkah, ostajajo pa nekateri "neprilagodljivi" termini kot so folio, kvart, itd.

Poudarili so tudi antropološki vidik specifičnega izražanja litvanske percepcije in miselnosti, ki zahteva neodvisnost nacionalne terminologije in kritičen pristop do sprejemanja tujega izrazja v nasprotju s slepim prevzemanjem. Preobremenjenost s tujkami preprečuje mišljenje v lastnem jeziku, zato tujega slovarja ni mogoče enostavno posvojiti. Od tod tudi zahteva, da je treba najprej pripraviti slovar v lastnem jeziku, šele nato se je mogoče lotiti večjezičnih slovarjev. Lastno terminologijo je treba ustvarjati, ne pa je prevajati iz tujih jezikov. Kot kritičen primer neustrezne geneze terminologije v litvanščini so navajali primere angleških izrazov, ki so prišli v litvanščino skozi ruske prevode in so bili tako dvakrat "posvojeni". Prevzem angleškega izraza pomeni istočasno tudi uporabo angleškega doumevanja v litvanščini, pri "dvakratnih posvojenjih" pa celo angleškega in ruskega načina

mišljenja pred razumevanjem in komuniciranjem v litvanščini. Zato sta bila močno poudarjena vloga kreativnega doprinosa raziskovalnega in znanstvenega dela k razvoju in stabilizaciji terminologije neke stroke ter pomen jezika kot najpomembnejše knjižnice naroda.

Kot absolutno neustrezno in neusklajeno rabo ter primer iz ruščine prevzetega pojma so navedli vrsto knjižnice, ki ji pri nas rečemo splošnoizobraževalna knjižnica. Doslej so sinonimno uporabljali termine masovna- , javna- , ljudska- in narodna knjižnica.

Slovenci smo pritegnili nemalo zanimanja s predstavitvijo projekta Bibliotekarske terminološke komisije, katere cilj je priprava enojezičnega razlagalnega bibliotekarskega terminološkega slovarja in štirijezičnega prevajalnega slovarja. Pozornost je vzbudila visoka stopnja uporabe računalniških obdelav v vseh fazah priprave slovarjev; s strokovnega leksikografskega vidika pa naš poudarek na metodi ekscerpције domačih strokovnih besedil, ki je kolegi iz drugih držav ne uporabljajo.

Slovenski strokovni javnosti bo predstavljeno delo Bibliotekarske terminološke komisije konec leta, ko je predviden tudi izid poskusnega snopiča slovenskega bibliotekarskega terminološkega slovarja.

Ivan Kanič

OBVESTILA

POPRAVKI

v publikaciji Silva Novljan: Vam lahko pomagam? (Splošnoizobraževalne knjižnice v letu 1994). - Ljubljana : NUK, 1995. Str. 47 - Knjižnica III. skupine:

3. Hrastnik

Nakup	%
4.257.595	43

Investicije	%
424.000	4,3

SKUPAJ

Nakup	545.309.598
Investicije	223.078.310

V skladu s tem popravkom se spremeni tudi povprečna cena ene kupljene enote knjižničnega gradiva v letu 1994 na **2256 SIT** namesto 2240 SIT (str. 22). Naj dodamo k temu še pojasnilo o izračunu te cene, kar je morda v uvodnem poglavju te publikacije premalo razvidno. Iz poročil knjižnic o višini sredstev porabljenih za nakup (str. 47) in števila kupljenih enot (str. 42) smo izračunali povprečje.

Zakaj je cena 2256 SIT in ne več?, je bilo postavljeno vprašanje na letošnjem posvetovanju ZBDS. Del odgovora je moč najti v referatu Slavice Rampih- Vajzovič: Nabava in nabavna politika v Mariborski knjižnici. Tako kot Mariborska knjižnica so pri dogovarjanju z založniki, knjigarnarji in drugimi prodajalci uspešne tudi druge knjižnice. S popusti, ki jih

dosežejo, znižujejo povprečno ceno, ker za ista odobrena sredstva kupijo več enot. Ta cena seveda ne sme vplivati na financierja, da bi zniževal povprečno ceno kot osnovo za financiranje v prihodnjem letu. To je uspeh knjižnice, ki tudi na ta način povečuje možnost dostopa do knjižničnega gradiva, še zlasti če ga uporablja za gradivo, ki je celo dražje od povprečne cene, ki jo prizna financer, in tako omogoči, da se to gradivo, ki je zelo pogosto le za čitalniško rabo, izposoja tudi na dom. --- Silva Novljan

KNJIŽNA RAZSTAVA

"Svoboda, mir, strpnost : knjige proti vojni". V četrtek, 9. novembra 1995 je Goethe-Institut iz Zagreba odprl v razstavnih dvorani Knjižnice Prežihov Voranc na Tržaški 47 A v Ljubljani, razstavo "Svoboda, mir, strpnost : knjige proti vojni".

Razstavo je postavila Mednarodna mladinska knjižnica (Internationale Jugenbibliothek) iz Münchna. Sestavlja jo približno 200 otroških in mladinskih knjig v dvajsetih jezikih iz tridesetih držav. Razstavo tekoče posodablajo in jo predstavljajo kot potujočo razstavo v mnogih državah Evrope. Razen mednarodnih klasičnih del kot "Mali princ" Antoina de Saint-Exuperyja in "Živalska konferenca" Ericha Kästnerja predstavlja Slovenijo na razstavi delo "Med v lasih" Branka Šömna, ki jo še dopolnjujejo številni primeri slovenskih knjig iz Knjižnice Prežihov Voranc.

Razstava bo na ogled do 26. novembra 1995. --- Silva Novljan

STROKOVNO POSVETOVANJE IN SKUPŠČINA ZBDS

Na Bledu je bilo od 6. do 8. novembra strokovno posvetovanje ZBDS na temo "Knjižnične zbirke: izgradnja in upravljanje" in volilna skupščina ZBDS. Na volilni skupščini je bila za novo predsednico ZBDS za obdobje 1995-97 izvoljena mag. Nado Češnovar.

Omenili bi še, da je bila na skupščini ZBDS sprejeta tema naslednjega posvetovanja in sicer: **"Knjižnica in njeni uporabniki"**. Tema bo podrobneje predstavljena v naslednji številki.

V naslednji (decembrski) številki Knjižničarskih novic bomo objavili tudi:

- poročilo s posvetovanja,
- besedilo etičnega kodeksa,
- sklepe, priporočila, ugotovitve okroglih miz,
- imena nagrajencev (Čopove diplome in Kalanov Sklad),
- poročilo o delu v preteklem mandatnem obdobju in
- okvirni načrt dela za obdobje 1995-97.

ANKETA: PERMANENTNO IZOBRAŽEVANJE KNJIŽNIČARJEV

Udeležence posvetovanja ZBDS, ki niso uspeli izpolniti ankete na samem posvetovanju, vljudo naprošamo, da nam jo v najkrajšem možnem času vrnejo po pošti na naslov: NUK - Enota za razvoj knjižničarstva, Turjaška 1, 61000 Ljubljana.

PRILOGA

V prilogi objavljamo zelo zanimiv in aktualen prispevek Melite Ambrožič, ki se je, skupaj s kolegom Rajkom Slokarjem, udeležila **seminarja o knjižničarski zakonodaji** v vzhodnoevropskih oz. bivših "komunističnih" državah, ki je potekal od 28. do 30. septembra 1995 v Budimpešti.

V KROŽENJE

KNJIŽNIČARSKE NOVICE, 5(1995)11. ISSN 0353-9237. Izdala in razmnožila: NUK, Turjaška 1, Ljubljana. Urednik: Jelka Kastelic. Uredniški odbor: mag. Melita Ambrožič, Ivan Kanič. Naklada: 605 izvodov. Cena posamezne številke: 500 SIT. Knjižničarske novice lahko naročite za pol leta (januar-junij ali julij-december) ali za celo leto (januar-december). Prejetih tekstov ne lektoriramo in ne honoriramo. Razmnoževanje ni dovoljeno.

Na podlagi mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije št. 23/179-92 z dne 16.3.1992 štejejo *Knjižničarske novice* med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometnem davku, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5%.

Naslov uredništva: NUK, Enota za razvoj knjižničarstva, za "Knjižničarske novice", Turjaška 1, 61000 Ljubljana. Prispevke lahko pošiljate tudi na disketah (v ASCII formatu), ali po elektronski pošti (NUK::JELA).

SEMINAR O KNJIŽNIČARSKI ZAKONODAJI

(Budimpešta, 28.-30. september 1995)

Seminar o knjižničarski zakonodaji v vzhodnoevropskih oz. bivših "komunističnih" državah je organiziral Evropski svet v sodelovanju z Društvom bibliotekarjev Madžarske in naj bi bil nekakšen uvod v pripravo novega madžarskega zakona o knjižničarstvu (delovni naslov!). Poleg članov madžarskega društva so na seminar povabili po dva predstavnika društev iz Avstrije, Češke, Hrvaške, Litve, Poljske, Romunije, Slovaške, Slovenije in Ukrajine ter predstavnike njihovih ministrstev (za zakonodajo, finance, kulturo in šolstvo ter za notranjo politiko). Delo sta vodila predsednik madžarskega društva knjižničarjev Istvan Papp in predstavnik Evropskega sveta Giuseppe Vitiello. Slovensko društvo bibliotekarjev sva zastopala z Rajkom Slokarjem iz Goriške knjižnice F. Bevka. Stroške udeležbe na seminarju so nam (tujim gostom) pokrili: madžarsko bibliotekarsko društvo, komisija evropskih skupnosti - DG XIII in Svet Evrope iz Strasbourga.

Za seminar so madžarski knjižničarji pripravili kar obsežno gradivo o posameznih problemskih sklopih, ki naj bi jih pokrival nov zakon o knjižničarstvu. Razprava pa naj bi pomagala najti skupne odgovore na posamezna strokovna vprašanja še preden se bodo knjižničarji lotili izdelave vsebinskih izhodišč novega zakona.

Evropski svet in knjižničarstvo

Evropski svet je mednarodna organizacija evropskih držav s sedežem v Strasbourgu. Organizacija je bila ustanovljena leta 1949, njen cilj pa je bil politična združitev držav po poti sodelovanja na ekonomskem, socialnem, kulturnem in znanstvenem področju (ne pa tudi na vojaškem). Slovenija je članica sveta od 14.5.1994. Evropski svet ima podoben simbol kot Evropska unija (po pogodbi v Maastrichtu naslednica Evropske skupnosti), zato marsikdo ti organizaciji zamenjuje, kar seveda ni prav, saj imata drugačen namen oz. cilje. Evropski svet si prizadeva širiti demokracijo in človekove pravice v državah članicah in je bil pobudnik t.i. kulturne konvencije, ki so jo podpisale tako članice kot nečlanice Evropskega sveta. Organizacija poskuša vzdrževati čim tesnejše stike s posameznimi vladami, da bi lahko vplivala nanje. Njena področja delovanja so: kultura, šolstvo, znanost in sociala, medtem ko je glavni cilj Evropske unije prosti evropski trg.

Med programi Evropskega sveta bi omenili naslednje: za knjižnice in arhive (katerega glavni namen je uvajanje informacijske tehnologije v delo knjižnic), za zakonodajo s področja knjižničarstva ter program povezovanja knjižnic in založnikov. O knjižničarski zakonodaji v Srednji in Vzhodni Evropi je Evropski svet že organiziral delavnico (lansko jesen v Strasbourgu), seminar v Budimpešti pa je bil nekakšna študija primera, ki naj bi pomagala ugotoviti, kakšno metodologijo izbrati za pripravo zakonodaje v vzhodnoevropskih deželah. Predstavnik Evropskega sveta je poudaril, da v teh državah seveda razmere za

podobno razpravo, (ki jo podpirajo tudi ministrstva) niso tako ugodne kot na Madžarskem, zato so pač prvi seminar organizirali v Budimpešti. Opozoril je še, da modelov zakonodaje iz drugih držav naj nihče ne prenaša nekritično v svoje okolje, ker ne bodo delovali in da pri pripravi zakonodaje proučevanje zakonov sosednjih dežel kaj dosti ne pomaga, saj jih vse želijo spremeniti.

Madžarska nacionalna knjižnica

Seminar je "gostila" Nacionalna knjižnica Szechenyi, kjer smo preživeli tri resnično poučne, pa tudi prijetne dneve. Sploh je ta knjižnica zadnja leta zelo razvila svojo mednarodno dejavnost (in s tem tudi ugled), za kar ima organizirano posebno službo oz. enoto. O madžarski nacionalki smo že objavili daljši prispevek (KN, 1994 št. 5), zato bi na tem mestu ponovili le nekaj podatkov o tej lepi in prijazni knjižnici.

Kot nacionalna knjižnica zbira, obdeluje, hrani in posreduje t.i. hungariko, ob tem pa skrbi tudi za bogato zbirko tuje literature, še posebej s področja književnosti, zgodovine, knjižničarstva, zgodovine pisave in knjig ter splošne kulturne zgodovine. Med zbirkami posebnih gradiv bi omenili zbirke grafik in drobnega tiska, starega gradiva, rokopisov, zemljevidov, gradiva s področja zgodovine gledališča, glasbeno in zbirko mikrofilmov. Organizirano ima tudi specializirano knjižnico z domačo in tujo literaturo s področja knjižničnih znanosti. Knjižnica izposoja gradivo samo v čitalnice. Kljub temu da je t.i. čista nacionalka, pa večino njenih uporabnikov predstavljajo študentje in učitelji z univerze in dejansko izvaja tudi funkcije univerzitetne knjižnice (za kar pa niso preveč zainteresirani, saj imajo zaradi tega še veliko dodatnega dela).

Omenila bi še, da je v madžarski nacionalki trenutno zaposlenih za 800 FTE knjižničnih delavcev. Število zaposlenih bodo morali v dokaj kratkem času zmanjšati na 600 FTE. Celoten fond obsega preko 7 milijonov enot, vpisanih pa imajo 25.000 članov, katerim letno izposodijo približno 1,8 milijona enot knjižničnega gradiva.

Ministrstva in zakon o knjižničarstvu

Razveseljivo je, da madžarsko društvo bibliotekarjev nima težav pri navezovanju stikov s posameznimi ministrstvi. Predstavniki štirih ministrstev, katerih področje delovanja je zanimivo za knjižničarje, so se udeležili seminarja in predstavili svoje prispevke. O tem, kaj se glede knjižničarske zakonodaje pričakuje od stroke, je spregovorila predstavnica ministrstva za kulturo in šolstvo, predstavnik ministrstva za notranjo politiko pa je orisal sistem lokalne samouprave in izpostavil nekaj problemov oz. vprašanj, s katerimi se srečujejo na Madžarskem. Npr. ali je 3.146 lokalnih skupnosti, kot jih imajo, preveč - še zlasti ob dejstvu, da so v finančni krizi in nekatere celo zapirajo osnovne šole. Gostje smo bili pravzaprav kar začudeni, ko smo slišali črne napovedi glede prihodnosti javnega sektorja in gospodarstva nasploh. Za madžarske knjižničarje pa takšne napovedi pomenijo, da bo sredstev za njihovo dejanost še manj in da bo treba čimprej ugotoviti, če je organizacija knjižničnega sistema in knjižnic dejansko optimalna.

Predstavnik ministrstva za zakonodajo je pojasnil madžarski zakon o zakonodaji, ki predpisuje postopek sprejemanja zakonov. Mnenja je bil, da je obstoječi zakon o knjižničarstvu res že potrebno posodobiti, saj je od leta

1978, ko je bil sprejet, nastalo tako v družbi kot stroki veliko novosti oz. sprememb. Kljub temu pa zakon daje nekaj osnov za sprejemanje novega, npr. njegova struktura, predmet zakona, knjižnice, kadri itd. in ni potrebno začeti pripravljati novega zakona iz "nič". Na Madžarskem traja postopek sprejemanja zakonov v parlamentu povprečno 2 leti, sprožijo pa ga lahko vladna telesa (npr. ministrstva), člani parlamenta, profesionalna združenja ali posamezniki. Običajno pripravijo predlog določenega zakona pristojna ministrstva, ministrstvo za zakonodajo pa ga uskladi z ostalo zakonodajo in zahtevami Evropske unije.

Glede zakona o knjižničarstvu je predstavnik ministrstva predlagal, da je treba najprej pripraviti koncept zakona, kar je vsekakor stvar profesionalne organizacije, v naslednji fazi pa bo državna administracija to vsebino kodificirala (oblikovala člene in odstavke). Posebej je opozoril, da je najpomembnejša ravno ta - prva verzija zakona, za katero je odgovorna stroka in da so tisti, ki jo bodo pripravljali, pred težko nalogo, krojili bodo namreč prihodnost knjižnic in stroke.

Predstavnik ministrstva za finance je pripravil zanimiv in zlasti odkrit prikaz sistema javnega financiranja na Madžarskem. Dežela je trenutno v obdobju gospodarske stagnacije in padanja bruto nacionalnega produkta, velik delež državnega proračuna pa namenjajo odplačevanju dolgov. Slišali smo, da je njihov proračun v krizi in je zato redistribucija sredstev zelo težavna, saj zanjo ostaja le približno 50% proračuna, t.i. javni manjko pa znaša 6-7% BNP. V novem finančnem sistemu naj bi imele regije in lokalne skupnosti več pristojnosti pri delitvi finančnih sredstev, vendar pa naj knjižničarji ne živijo v iluziji, da to pomeni tudi več sredstev za njihovo dejavnost. Od stroke se pričakuje, da bo naredila strokovne kriterije za financiranje knjižnic, statične kriterije za ocenjevanje njihovega delovanja pa zamenjala z dinamičnimi. Knjižničarji so dobili še nasvet, da je že čas, da s pomočjo t.i. lobiranja tudi oni začnejo učinkoviteje predstavljati in uveljavljati svoje interese.

Je zakon o knjižničarstvu sploh potreben?

Dvomi o potrebnosti zakona o knjižničarstvu so se pojavili tudi med madžarskimi knjižničarji, saj je kar nekaj držav, ki takega zakona nimajo, pa se kljub temu dejavnost odvija in razvija brez težav. Področje bi namreč lahko zakonsko uredili tudi z več zakoni: zakon o knjižničnem sistemu, zakon o nacionalni knjižnici, zakon o odgovornosti lokalnih skupnosti za zagotavljanje knjižničnih storitev svojemu prebivalstvu, drugi zakoni (o obveznem izvodu, o varovanju nacionalne kulturne dediščine, o šolstvu in visokem šolstvu, o akademiji znanosti itd.). V razpravi so potem ugotovili, da vendarle potrebujejo zakon in sicer takšnega, ki bo zajemal vse vrste knjižnic (ki zagotavljajo javno službo), kajti izkušnje kažejo, da je v zakonodaji z drugih področij knjižničarstvo omenjeno le obrobno ali pa celo na neustrezen način. Zato naj zakon npr. nujno zajema tudi področje univerz oz. njihovih knjižnic, saj so v zakonu o visokem šolstvu neustrezno regulirane (zapisana je le pravica visokošolskih ustanov, da ustanavljajo knjižnice).

Zakon o knjižničarstvu naj se ne spušča v delovne probleme posameznih knjižnic, ampak naj v prvi vrsti zagotavlja uporabnikom dostop do gradiv in informacij in naj jasno opredeli, katere so storitve knjižnic, ki jim morajo biti zagotovljene brezplačno. Jasno naj bo zato izražena odgovornost države in lokalnih skupnosti za uresničevanje omenjene pravice. Zakon naj opredeli tudi

osnovne funkcije in naloge nacionalne knjižnice, omeni institut obveznega izvoda (kdo je zavezanec, kdo obvezne izvode dobi in hrani, koliko izvodov ipd.) ter ne pozabi ustrezno vključiti cerkvenih in privatnih knjižnic (opredeli njihove funkcije, če bodo nudile javne storitve).

Razprava o novi knjižničarski zakonodaji naj ne bi potekala v nedogled, kot npr. pri nekaterih madžarskih sosedah in naj bi po tem srečanju skupaj s pravniki pripravili osnutek zakona in ga dali v razpravo strokovni javnosti. Čas za razpravo nameravajo čimbolj racionalizirati. Zanimivo je še, da je eden izmed madžarskih knjižničarjev poudaril, da je število madžarskih knjižnic preveliko in bi mogoče bil čas, da bi izračunali, koliko njihove storitve stanejo družbo! Mnenja je bil, da bi se bilo treba tudi pri organizaciji knjižnic približati Zahodu in izbrati racionalnejši organizacijski model - potem bi lahko bile plače višje in bi imeli več sredstev za nabavo informacijskih virov.

Nacionalna knjižnica v zakonu o knjižničarstvu

Razprava glede vloge oz. funkcij nacionalne knjižnice pravzaprav sploh ni bila preveč razgreta - madžarski kolegi očitno niso tako "obremenjeni" s svojo nacionalko kot naši knjižničarji in zlasti neknjižničarji. Mnenja so, naj ima nacionalna knjižnica poseben zakon ali pa vsaj posebno poglavje v zakonu. Glavne naloge nacionalne knjižnice so: zbiranje, obdelava, zaščita in zagotavljanje dostopnosti t.i. hungarike za znanstvene potrebe. Poleg tega zagotavlja določene centralne storitve za celoten madžarski knjižnični sistem (npr. univerzalna bibliografska kontrola, splošna dostopnost publikacij in informacij, programi konservacije in restavracije, avtomatizacija knjižničnega sistema, retrospektivna konverzija hungarike, izgradnja in vodenje t.i. meta baze podatkov madžarskega knjižničnega sistema itd.), ki jih mora financirati država. Ker je možno te centralne storitve tudi porazdeliti med več knjižnic, se madžarski kolegi strinjajo, da je nujno doreči vprašanje: ali je racionalno te storitve zagotavljati v več knjižnicah. Nekateri predlagajo, da t.i. centralne storitve sploh ne bi bile zapisane v poglavju o nacionalni knjižnici. Da bi lahko definirali naloge nacionalke, ki se nanašajo na hungariko, je nujno najprej sprejeti nov zakon o obveznem izvodu. Obvezni izvod naj ne predstavljajo le tiskana gradiva, ampak tudi dokumenti na različnih nosilcih informacij (cd-rom, cd-multimediji, elektronske publikacije in baze podatkov). Glede števila izvodov gradiv imajo knjižničarji in založniki seveda različno mnenje, slišali smo, da bi bila formula 5+1 sprejemljiva za slednje. Je pa značilno za vse vzhodnoevropske dežele, da so imele ali še imajo uzakonjeno veliko število obveznih izvodov (Estonija npr. 41) in si založniki seveda zelo prizadevajo število zmanjšati na minimum.

Nacionalna knjižnica mora tudi v prihodnje izvajati funkcije nacionalnega bibliografskega in referenčnega centra, med posebnimi nalogami naj bo tudi specialna knjižnica za knjižnične in informacijske znanosti. Vlogo "največje univerzitetne knjižnice" trenutno sicer izvaja, vendar pa le-ta naj ne bo njen cilj.

Uporabniki knjižnic in brezplačnost knjižničnih storitev

Pozornost sta privabili tudi načeli splošne dostopnosti in brezplačnosti osnovnih knjižničnih informacijskih storitev. To področje naj bi posebej obdelali tudi z vidika lani sprejetega Manifesta o splošnih knjižnicah. Tako naj bi s pomočjo Evropskega sveta v naslednjem letu na Poljskem organizirali poseben posvet za potrebe srednje- in vzhodnoevropskih držav.

Madžarski knjižničarji so izpostavili, da so v razpravah o vprašanju brezplačnih oz. plačljivih storitvah prisotni različni interesi: uporabnikov, knjižnic in financerja. Menili so, da pravice uporabnikov niso "brezmejne". Res je dostop do gradiva in informacij temeljna pravica uporabnikov, vendar pa morajo prav tako biti jasna pravila uporabe gradiva in informacij. Še zlasti pa mora zakon jasno opredeliti storitve, ki jih knjižnice zagotavljajo brezplačno in tiste, ki so lahko plačljive ter navesti organ, ki določa skupna izhodišča za oblikovanje cen storitev. Za storitve, ki jih morajo knjižnice zagotavljati brezplačno, morajo biti zagotovljena javna sredstva.

Madžarske knjižnice v glavnem poznajo vpisnine, ki jih nenehno višajo in postajajo eden od virov njihovega financiranja, kajti javna sredstva so realno vedno nižja (madžarska nacionalna knjižnica je npr. pred kratkim precej povišala vpisnine, ki znašajo sedaj za študente, upokoјence in brezposelne 1.000 forintov oz. SIT letno in za ostale uporabnike 2.000 forintov). Knjižnice zaračunavajo tudi stroške medbibliotečne izposoje, nekateri pa celo predlagajo uvedbo (razumnega) zaračunavanja izposoje. Eden izmed razpravljalcev je opozoril, da ravno zaračunavanje medbibliotečne izposoje pomeni diskriminacijo tistih uporabnikov, ki ne živijo v centrih, kjer so velike knjižnice in bi bilo nujno, da stroške medbibliotečne izposoje pokriva država. Zakon naj bi zato jasno zapisal, katere storitve je treba uporabnikom zagotavljati brezplačno, vladni odlok pa naj določi storitve, ki so plačljive.

Razprava je nujno pripeljala tudi do nevarne dileme - ali naj posamezne vrste knjižnic zagotavljajo storitve za uporabnike, ki niso "tipično" njihovi (npr. ali je javna knjižnica dolžna zagotavljati storitve za študente ali za uporabnike drugih lokalnih skupnosti, ali še težje vprašanje: kaj s študentom, ki ne živi na njenem območju?). Takoj so se oglasili še predstavniki visokošolskih knjižnic, namreč, zakaj ne bi zagotavljali storitve le za potrebe svojih visokošolskih ustanov, saj za kaj več tudi financirani niso.

Kljub razgreti temi je bil zaključek razprave edini mogoč, namreč: če želimo doseči splošno dostopnost gradiv in informacij, morajo biti knjižnice odprte vsem, to pa mora omogočiti razumen sistem financiranja knjižnic. Če bodo knjižnice omejevale dostopnost do svojih storitev, kmalu ne bodo več delovale kot enoten knjižnični sistem. Zanimiva je bila misel o financiranju, namreč, le zakaj financira določeno vrsto knjižnic le eno ministrstvo, če le-ta opravlja dejavnost za več področij? Mar ne bi bil možen medresorski dogovor o drugačnem sistemu financiranja knjižnic...

Avtomatizacija in računalniško omreževanje

Avtomatizacija knjižnic in njihovo omreževanje naj ne bi bilo regulirano v zakonu o knjižničarstvu, kajti "tudi uporaba pisalnih strojev in telefonskega omrežja" ni bila zapisana v prejšnjih zakonih. Izbira računalniške podpore mora biti prepuščena tistim knjižnicam, ki želijo medsebojno sodelovati. Madžarski

knjižničarji torej ne nameravajo uzakoniti enotne računalniške in komunikacijske podpore knjižničnemu sistemu, saj so prepričani, da trenutna raven programske, strojne in komunikacijske opreme ne sodi v zakon, ki se piše za daljši čas.

Copyright oz. avtorska zaščita gradiva in informacij

Zakon o knjižničarstvu naj bi določal, kako naj knjižnice zagotavljajo informacije in gradiva, ki so avtorsko zaščiteni; kdaj in pod kakšnimi pogoji so (če sploh!) dolžne plačevati avtorska nadomestila oz. kdo in na kakšen način ta plačila pokriva namesto njih. Vsekakor pa uporabniki nikakor ne smejo biti zaradi avtorske zaščite gradiv kakorkoli finančno obremenjeni.

Zakon naj bi zajel tudi problematiko copyrighta in le-tega nadomestil za uporabo podatkovnih zbirk (ki jih naredijo knjižnice ali kdo drug, pa jih knjižnice uporabljajo) ter plačil za tovrstne storitve, vendar se naj ne bi spuščal v podrobnosti - le-te naj bodo predmet posebnega zakona.

Knjižnične zbirke

Problematiki knjižničnih zbirk v zakonu ni potrebno nameniti posebnega poglavja, saj vsebinsko sodi na več mest v zakonu npr. v knjižnične službe in posamezne vrste knjižnic, nujna je tudi podrobna opredelitev knjižničnega gradiva (in kaj mogoče ne sodi vanj). Pri pisanju zakona mora biti popolnoma jasna vsebina posameznih pojmov kot so: zaloga, zbirka, dokument, informacija, nosilci informacij, mediji ipd. Zakon naj posebej poudari princip splošne dostopnosti do knjižničnih zbirk, ki so najpomembnejši dejavnik oz. temelj splošne kulture in kulture posameznega naroda. Vsebuje naj tudi jasen koncept varovanja (zaščite) knjižničnega gradiva.

Sodelovanje med knjižnicami

Temeljno vprašanje, ki se postavlja madžarskim knjižničarjem je, ali sodelovanje med knjižnicami urediti z zakonom ali ne? Zakaj? Značilnost madžarskih knjižnic namreč naj bi bila v njihovem medsebojnem nesodelovanju in nepovezanosti z drugimi kulturnimi ustanovami. Zakon naj bi zagotavljal možnost prostovoljnega sodelovanja knjižnic po teritorialnem in funkcionalnem principu ter v okviru posameznih strokovnih področij. Jasno mora opredeliti funkcije posameznih knjižnic v sistemu (npr. regijske (županijske) javne knjižnice: organizirajo sodelovanje med knjižnicami regije; zagotavljajo nadzorno in svetovalno službo; zagotavljajo storitve za nacionalne manjšine v njihovih regijah; vodijo statistične podatke o knjižnicah; izvajajo izobraževanje za knjižnice svojega območja; izdajajo strokovne publikacije; organizirajo bibliobus; organizirajo vezavo in službo za tiskanje; vodijo knjižnični sistem v regiji itd.) ter razmejiti njihove obvezne storitve od priporočljivih. Navesti mora še, da morajo knjižnice izpolnjevati ustrezne strokovne standarde. Nov zakon naj bi vključil tudi posebno vrsto knjižnic in sicer t.i. kombinirane knjižnice (šolske in splošne).

Knjižnični kadri

V knjižnicah naj bi bili zaposleni le ustrezno strokovno usposobljeni delavci. Strokovna dela naj bi opravljali kadri z najmanj visoko izobrazbo, vendar ne le s področja bibliotekarstva. Zlasti visokošolske in specialne knjižnice potrebujejo poleg kadrov z diplomami iz bibliotekarstva tudi strokovnjake z drugih znanstvenih področij. Zanimiv je bil predlog, da naj bo v nov zakon o knjižničarstvu vključen tudi institut akreditacije učnih programov visokih šol s področja knjižničarstva. Akreditacije naj podeljuje madžarsko društvo bibliotekarjev.

Knjižničarska zakonodaja v drugih državah

Zadnji dan seminarja je bil namenjen predstavitvi stanja knjižničarske zakonodaje v drugih vzhodnoevropskih oz. bivših komunističnih državah. Z novim knjižničarskim zakonom sta se lahko "pohvalili" le Litva in Ukrajina, v drugih državah pa šele (bolj ali manj uspešno) pripravljajo predloge besedil.

Poljska

Politične spremembe so v zadnjih petih letih korenito spremenile pravni sistem ter način delovanja in financiranja javnih institucij. Za področje knjižničarstva sta bila še posebej pomembna predpisa o lokalni upravi (1990) ter o organiziranju in upravljanju kulturnih dejavnosti (1991).

Poljsko bibliotekarsko društvo se je ob sodelovanju ministrstva za kulturo in umetnost že na začetku leta 1990 lotilo posodabljanja Zakona o knjižnicah iz leta 1968. Rezultat razprave znotraj strokovne knjižničarske javnosti in znotraj državne administracije je bil izdelava treh predlogov in sicer t.i. nevladni predlog (katerega nosilec je bilo poljsko društvo bibliotekarjev), predlog ministrstva za kulturo in umetnost ter kompromisni predlog knjižničarjev in ministrstva, ki je sedaj v poljskem parlamentu.

Največ nasprotovanj in vpletanja čustev je bilo glede organizacijskega modela t.i. centralnega upravljanja/vodenja knjižničnega sistema, glede načina zagotavljanja sodelovanja knjižnic v učinkovitem knjižničnem in informacijskem sistemu ter glede virov in principov financiranja knjižnic. Dvome je vzpodbudila tudi pravica ministrstva za kulturo in umetnost, da koordinira delovanje knjižnic tudi izven sektorja kulture.

Avgusta letos je, po številnih medsebojnih usklajevanjih, svet ministrstev sejmu (poljski skupščini) predložil predlog Zakona o knjižnicah (Ustawa z dnia o bibliotekach) in tudi predlog pripadajočih izvršnih predpisov. Ta predlog je v primerjavi z zakonom iz leta 1968 manj podroben. Njegov namen je oblikovati takšen pravni okvir, ki v strukturi in organizaciji knjižničarstva upošteva spremembe, ki so nastale v poljski družbi in političnem sistemu. Opredeljuje odgovornost ustanov, ki ustanavljajo knjižnice ter obseg njihovih pristojnosti pri nadzoru knjižnic, preprečuje pa njihovo samovoljo glede združevanja, razdruževanja oz. ukinjanja knjižnic. Posebne pristojnosti imajo t.i. javne (splošne) knjižnice vojvodstev, ki jih ustanavljajo posamezna vojvodstva, financira pa država. Vojvodske knjižnice naj bi opravljale strokovni nadzor nad vsemi splošnimi knjižnicami na svojem območju.

Predlog zakona poudarja princip splošnega in prostega dostopa do zbirk in temeljnih knjižničnih storitev, uvaja pa tudi možnost zaračunavanja nekaterih zahtevnejših bibliografskih in informacijskih storitev, medknjižnične izposoje in izposoje audiovizualnih gradiv. Nacionalni knjižnični sistem je opredeljen kot osnova za povečevanje učinkovitosti knjižnic in njihovega medsebojnega sodelovanja.

Kot svetovalno telo ministrstva za kulturo in umetnost uvaja predlog poljskega zakona o knjižnicah t.i. Nacionalni knjižnični svet. S tako rešitvijo knjižničarji niso zadovoljni in ji nasprotujejo, saj so zahtevali ustanovitev nadresorskega organa, odgovornega direktno svetu ministrstev, ki bi imel vpliv na strateške odločitve glede razvoja in financiranja knjižničarstva.

Predlog zakona vključuje tudi definicijo obveznega izvoda in pravil za njegovo zagotavljanje, zaradi ohranjanja in zagotavljanja dostopa do t.i. pisane kulturne dediščine pa uvaja koncept nacionalne knjižnične zbirke pri nacionalni knjižnici, ki skrbi za njeno izgradnjo, organizacijo, predstavljanje in ohranjanje.

Besedilo poljskega zakona o knjižnicah je rezultat večletnih razprav in nasprotujočih si mnenj, pa tudi zavesti o naraščajočem pomenu knjižnic za družbeni razvoj. Poljski knjižničarji s kompromisnim besedilom niso povsem zadovoljni in upajo, da bo parlament prisluhnil njihovim pripombam.

Hrvatska

Trenutno je v veljavi zakon o knjižnicah (Zakon o bibliotечnoj djelatnosti i bibliotekama) iz leta 1973. V njem je knjižničarstvo opredeljeno kot dejavnost posebnega družbenega pomena, kar pomeni, da naj bi imelo zagotovljena finančna sredstva za svoje delovanje. Zakon zajema široka področja kot so: vloga in namen knjižnic; odgovornost okolja, da ustanavlja knjižnice in jim zagotavlja pogoje dela, kadre in sredstva za nabavo in varovanje gradiva; opisuje naloge posameznih vrst knjižnic, posebej tudi nacionalne in univerzitetne knjižnice kot centralne točke hrvaškega knjižničnega sistema; posebni poglavji sta namenjeni obveznemu izvodu oz. vlogi knjižničnega sveta kot svetovalnega telesa ministrstva za kulturo.

Razvoj v stroki in družbene spremembe seveda zahtevajo posodobitev zakona. O tem se je razpravljalo še pred letom 1990, še zlasti intenzivno pa po njem, ko je prišlo tudi do sprememb političnega sistema. V letu 1991 so knjižničarji pripravili nov predlog besedila zakona o knjižnicah, ki pa ni prišel v parlamentarni postopek - knjižničarji naj bi namreč počakali na razrešitev nekaterih političnih in administrativnih vprašanj, ki se neposredno dotikajo tudi knjižničarstva. Tako so bili v letih 1991-1995 sprejeti zakoni s področja kulture (o varstvu kulturnih spomenikov, o upravljanju kulturnih ustanov, o avtorskih pravicah), državne uprave (zakon o pokrajinah, mestih in občinah, zakon o zavodih, zakon o financiranju lokalnih enot), izobraževanja in raziskovanja (zakon o osnovnih šolah, zakon o srednjih šolah, zakon o visokem šolstvu, zakon o znanstveno raziskovalni dejavnosti) ter s področja informiranja in medijev (zakon o javnem informiranju, zakon o sprejemanju predpisov Sveta Evrope glede svobode izražanja in informiranja).

Trenutno morajo knjižničarji spoštovati po eni strani star zakon o knjižničarstvu in hkrati omenjeno novo zakonodajo. Junija 1995 je izvršni odbor hrvaškega bibliotekarskega društva sklenil, da je treba pripraviti nov zakon za področje knjižničarstva ter hkrati angažiral strokovnjake, ki bi se

lotili dela. Z besedilom naj bi potem seznanili pristojne državne organe. Predlog besedila še ni pripravljen.

Litva

Nov zakon (Zakon o knjižnicah) je bil sprejet junija tega leta. Določa litvanski knjižnični sistem, odnose med knjižnicami, financiranje knjižnic, državne pristojnosti glede knjižnic ter uvaja pojem t.i. temeljnega litvanskega knjižničnega fonda. Med splošnimi določbami definira knjižnice, ki so lahko državne ali nedržavne. Državne so tiste, ki jih financirajo državni organi, občine ali druge institucije države, nedržavne pa tiste, ki jih ustanovijo nedržavne ustanove ali politične, strokovne, religiozne oz. javne organizacije ali posamezniki. Podrobno navaja tudi pravice knjižnic kot pravnih oseb. Funkcije in naloge nacionalne knjižnice podrobneje določa njen statut, ki ga je sprejela litvanska vlada leta 1992. Nacionalna je odgovorna ministrstvu za kulturo in šolstvo.

Drugo poglavje določa knjižnični sistem ter ustanavljanje in ukinjanje knjižnic. Knjižnični sistem sestavljajo t.i. splošne in specializirane knjižnice. Prve zadovoljujejo potrebe vseh vrst uporabnikov na določenem teritoriju, druge pa zagotavljajo posebne informacijske potrebe. Knjižnice splošnega tipa so: nacionalna knjižnica in javne knjižnice (ki so lahko območne, regionalne ali mestne občinske knjižnice) specializirane pa: knjižnice izobraževalnih ustanov (med njimi univerzitetne) in druge knjižnice. Zanimivo je, da zakon posebej omenja, da lahko regionalne občinske knjižnice izvajajo funkcije osnovnošolskih knjižnic, za kar jim morajo občine prispevati posebna sredstva. Zakon določa, da mora biti knjižnična služba organizirana tudi v regionalnih in mestnih bolnišnicah, v varstvenih in dobrodelnih ustanovah ter zaporih. Knjižnice lahko ustanovijo omenjene ustanove ali pa sklenejo sporazume z javnimi knjižnicami, da le-te zanje izvajajo knjižnične storitve.

Knjižnice državnega pomena, ki predstavljajo temeljni litvanski knjižnični fond za potrebe znanosti, izobraževanja, kulture in gospodarstva, so: univerzitetna knjižnica v Vilnius, knjižnica litvanske akademije znanosti, litvanska medicinska knjižnica in litvanska knjižnica za slepe.

Litvanski knjižnični zakon ne navaja natančno, kaj naj bi bil njihov knjižnični sistem, omenja pa t.i. knjižnične mreže in druge oblike združevanja knjižnic (društva, zveze ipd.), ki temeljijo na sporazumih med knjižnicami. Določa tudi, kaj je lastnina posameznih knjižnic ter na kakšen način mora potekati reorganizacija knjižnic ali njihovo ukinjanje.

Posebno poglavje je namenjeno t.i. knjižnični zbirk. Litvansko knjižnično zbirko sestavljajo zbirke posameznih knjižnic in je državna lastnina. Opredeljene so oblike nabave (med njimi obvezni izvod) gradiva, depozitarne zbirke in zbirke za medbibliotečno izposajo, varovanje knjižničnih zbirk ter posebej zaščita in obnavljanje rokopisov, starih, redkih in dragocenih gradiv.

Nadalje, v posebnem poglavju so določila glede financiranja knjižnic. Za nacionalno knjižnico in knjižnice državnega pomena so zagotovljena državna proračunska sredstva (državni litvanski proračun) za ostale knjižnice pa je sistem financiranja dokaj zapleten, vendar zakonsko natančno opredeljen (kaj daje država, kaj občine, kaj pristojna ministrstva). Prihodki državnih knjižnic so oproščeni davkov.

Peto poglavje podrobno opredeljuje pristojnosti ministrstva za kulturo, lokalnih oblasti in litvanskega knjižničnega sveta. Slednji je strokovno in svetovalno telo in zastopa vse vrste knjižnic, združenj in strokovnjakov s področja knjižničarstva. Pripravlja strokovne podlage za ministrstvo za kulturo in litvansko vlado glede vseh pomembnih razvojnih ali strokovnih odločitev na področju knjižničarstva.

Zadnje poglavje litvanskega zakona o knjižnicah pa je namenjeno mednarodnemu sodelovanju knjižnic.

Romunija

V Romuniji obstaja skoraj 16.000 knjižnic, ki se ravna po določenih odloka (dekreta) št. 703 iz leta 1973. Odlok se nanaša na enotne standarde za organizacijsko strukturo ustanov s področja kulture in šolstva. Eno od podpoglavij je namenjeno knjižnicam in določa organizacijsko strukturo javnih (ruralne, mestne, občinske, območne), šolskih, akademskih (knjižnice visokošolskih ustanov), specialnih in nacionalne knjižnice. Knjižnica romunske akademije znanosti opravlja nekaj funkcij nacionalne knjižnice npr. izdeluje nacionalno retrospektivno bibliografijo. Sicer pa ima v Romuniji vsaka vrsta knjižnic svoje zakonske predpise.

Poleg omenjenega dekreta obstajajo še drugi, ki so jih izdali svet ministrstev, vlada ali ministrstvo za kulturo in podrobneje določajo nekatere aktivnosti knjižnic. Predlog zakona o obveznem izvodu je v parlamentarni razpravi in če bo sprejet, bo to prvi samostojni zakon na področju knjižničarstva. V romunskem ministrstvu za kulturo so ob sodelovanju obeh strokovnih knjižničarskih združenj pripravili še predlog splošnega zakona o knjižničarstvu in predlog načrta avtomatizacije romunskih knjižnic, ki pa še nista v proceduri sprejemanja. Žal nam romunski kolegici omenjenih predlogov nista predstavili.

Češka

Trenutno je še vedno v veljavi Zakon št. 53 iz leta 1959, ki ima naziv Enoten knjižnični sistem. Poleg t.i. ideološke obarvanosti je njegova značilnost tudi precejšnja rigidnost glede strukture in hierarhije knjižnic ter odsotnost pravnega okvira za knjižnice, katerih ustanovitelji so subjekti, ki jih zakon kot takšne še ne pozna. V zakonu je uporabljena zastarela terminologija, tako z vidika stroke, kot družbenopolitičnega sistema sedanje Češke. Po določenih zakona lahko knjižnice ustanavljajo državni organi, kar je v nasprotju z zakonom o občinah iz leta 1990. Tako npr. trenutno obstajajo knjižnice, katerih ustanovitelji so državni organi, sočasno pa tudi takšne, ki so jih ustanovile lokalne oblasti.

Zato že od leta 1990 poteka znotraj knjižničarskih krogov in ob sodelovanju državnih oz. lokalnih teles razprava o novem zakonskem besedilu, ki naj bi upoštevalo dosedanje družbene spremembe, še zlasti na področju teritorialne uprave. Vendar pa razprave še niso prinesle nič konkretnega in češki kolegi so bili kar precej skeptični glede novega zakona, češ, da je le-ta zaenkrat "zgolj vizija".

Slovaška

Podobno kot na Češkem tudi na Slovaškem še vedno velja zakon iz leta 1959, sprejet v skupni državi in prejšnjem družbeno-političnem sistemu. Slovaki ga ocenjujejo kot tipičen zakon dežele s centralno plansko ekonomijo, ki je vzpostavil enoten in centraliziran nacionalni knjižnični sistem različnih vrst knjižnic, ki pa v praksi nikoli ni resnično zaživel. Koordinacije in sodelovanja med knjižnicami različnih vrst skoraj ni, obstaja le povezovanje med knjižnicami iste vrste.

Od leta 1990 dalje tečejo priprave besedila novega zakona in je bilo v razpravi že kar nekaj predlogov besedil. Zadnji predlog, ki je nastal v letošnjem letu, je rezultat skupnega dela slovaškega bibliotekarskega društva, združenja slovaških knjižnic in slovaške nacionalne knjižnice. Po razpravi v strokovni javnosti naj bi ga predložili ministrstvu za kulturo, kar pomeni, da bi lahko bil dan v parlamentarno razpravo naslednje leto. Na seminarju nam slovaški kolegi še niso mogli predstaviti predloga besedila.

Ukrajina

V Ukrajini deluje skoraj 45.000 knjižnic, v katerih je zaposlenih več kot 81.000 knjižničarjev. Podobno kot druge dežele bivše Sovjetske zveze, je tudi Ukrajina v procesu demokratizacije ter družbenih, ekonomskih in političnih sprememb. Te spremembe zahtevajo tudi spremembo politike knjižnic in knjižničarstva kot profesije. Kot prvo je namreč treba zagotoviti uresničevanje temeljne pravice prebivalstva - prosti dostop do knjižničnih gradiv, informacij in različnih storitev. To zahteva tudi spremembo mentalitete knjižničarjev, ki so v prejšnjem sistemu bili "služabniki" vladajoče ideologije.

Ukrajinski knjižničarji so o nujnih spremembah začeli razpravljati že leta 1991, ko so imeli prvi ukrajinski kongres knjižničarjev in nato na vsakoletnih konferencah, ki jih organizira kijevski državni inštitut za kulturo v sodelovanju z večjimi knjižnicami. V začetku letošnjega leta pa jim je uspelo ustanoviti še ukrajinsko bibliotekarsko društvo, ki organizirano zastopa interese stroke, januarja je bil sprejet tudi nov Zakon o knjižnicah in knjižničarstvu (Zakon ukrajini pro biblioteki i bibliotečnu spravu), katerega glavni principi so: varovanje pravice državljanov do prostega dostopa do informacij; splošna dostopnost knjižničnih zbirk, sodelovanje med knjižnicami in oblikovanje enotne ukrajinske knjižnične zbirke; deideologizacija knjižnic in potrditev njihove politične nevtralnosti; povečanje števila in vrste subjektov, ki lahko ustanavljajo knjižnice.

Glede na nov zakon bo knjižničarsko zakonodajo predstavljalo še okoli 20 ministrskih odlokov oz. pravil, med njimi zakona o nacionalnem knjižničnem sistemu in o obveznem izvodu; pravila o zaščiti in ohranjanju knjižničnih zbirk, o medknjižničnem sodelovanju, o knjižnični računalniško podprti mreži; vrsta knjižničnih standardov itd. Večino teh besedil bodo pripravili strokovnjaki Nacionalne parlamentarne knjižnice, ki že sestavljajo seznam predpisov, ki jih je treba ali posodobiti ali sprejeti popolnoma nove.

In kaj prinaša nov zakon o knjižnicah in knjižničarstvu? Prvo poglavje je namenjeno definicijam knjižnic in knjižnične dejavnosti, opisana je vloga oz. odgovornost države na področju knjižničarstva ter pravica vseh državljanov (ne

glede na status, narodnost, vero itd.), ustanov in organizacij do knjižničnih storitev.

Sledi poglavje o ukrajinskem knjižničnem sistemu, ki je mreža različnih vrst knjižnic v državni, kolektivni ali privatni lasti. Podrobno so navedene tudi funkcije posameznih vrst knjižnic. Nacionalna knjižnica npr. je glavna ukrajinska knjižnica, kulturni, dokumentacijsko-komunikacijski in znanstveno-raziskovalni center, ki skupaj z drugimi knjižnicami zagotavlja dostopnost dokumentacijsko-informacijskih virov. Njen ustanovitelj je država, zanjo pa je pristojno ministrstvo za kulturo. Knjižnični fond nacionalne knjižnice je del nacionalnega bogastva ukrajinskega naroda in je za njegovo ohranjanje odgovorna država. Ima pravico do brezplačnega izvoda vseh tiskanih gradiv oz. zapisanih informacij na drugih nosilcih, podrobneje pa je sistem pridobivanja obveznega izvoda zapisan v statutu nacionalne knjižnice. Zakon uvaja še nacionalne specializirane knjižnice.

V zakonu je zelo podrobno opisan postopek ustanavljanja knjižnic, pogoje, ki jih je za to treba izpolnjevati, pa predpiše ministrstvo za kulturo. Knjižnica mora imeti statut in mora biti ne, glede na to, kdo je njen lastnik, registrirana pri prostojnem sodnem organu. Predpisan je postopek reorganizacije (združevanje, razdruževanje ipd.) knjižnic in njihovega ukinjanja. Celotno četrto poglavje pa je namenjeno knjižničnim zbirkam oz. fondom. Tudi ukrajinski zakon navaja t.i. državni knjižnični fond in govori podrobno o oblikovanju knjižničnih zbirk in pravilih njihove uporabe. Knjižnične službe so zajete v petem poglavju, v šestem pa pristojnosti države in njenih organov (še posebej ministrstva za kulturo), financiranje knjižnic, materialno-tehnični in kadrovski pogoji za delo knjižnic ter gospodarska dejavnost knjižnic. Ob koncu zakona je omenjeno še mednarodno sodelovanje ukrajinskih knjižnic.

Slovenija

Trenutno je še vedno v veljavi Zakon o knjižničarstvu iz leta 1982, ki je (po moje) potreben prenove zlasti zaradi sprememb v organizaciji oblasti in teritorialno-politične ureditve, v sistemu financiranja, lokalni samoupravi ipd., pa manj zaradi potrebe po drugačni organizaciji knjižničnega informacijskega sistema. Končno - dosedanja organiziranost sistema in načini povezovanja knjižnic niso ovirali razvoja knjižničarske dejavnosti. Žal se izdelave besedila novega zakona nismo (oz. njegovi predlagatelji - področna ministrstva) lotili na podoben način kot madžarski kolegi, saj bi se s tem verjetno izognili marsikateremu nesporazumu, nezadovoljstvu in ne nazadnje - izgubi časa.

Predstavnika Slovenije sva udeležencem razdelila gradivo, s katerim smo že lani novembra v Strasbourgu predstavili sedanji knjižnični informacijski sistem in pričakovano novo zakonsko ureditev. Dodali smo kratek oris delovnega osnutka zakona z dne 19.9.1995 s poudarkom na problematiki splošnih (ljudskih) knjižnic. Pri ustni predstavitvi osnutka je g. Slokar med drugim prav zaradi nekaterih sorodnih pojavov na Madžarskem naglasil predvidene smotre in cilje, funkcijo in vlogo splošnih knjižnic v enotnem sistemu ter predlagane normativne ukrepe zoper destruktivno delovanje novega sistema lokalne samouprave. Da bi ohranili že doseženo raven splošne dostopnosti do knjižničnega gradiva in informacij, da bi omogočali nadaljnji usklajeni razvoj splošnih knjižnic kot lokalno in regionalno zasnovanih knjižničnih informacijskih središč in s tem njihove mreže ter da bi dosegali vsaj osnovne oziroma

minimalne standarde, naj bi z novim zakonom država prevzela temeljno odgovornost za delovanje splošnih knjižnic. Lokalne skupnosti kot ustanoviteljice ali soustanoviteljice pa naj bi imele izvedene pristojnosti in tako odločale le o preseganju osnovnih standardov.

Taka rešitev, s katero naj bi država splošne knjižnice kot osnovni del kulturnega področja izenačevala z osnovnim šolstvom na izobraževalnem področju, je vzbudila posebno pozornost udeležencem.

V razpravi so se zanimali tudi za razloge, zakaj določamo monopolne nosilce informacijske infrastrukture kot orodja sistema, ko pa so že doslej brez zakonskih varovanj pokazali pozitivne učinke pri notranji in zunanji povezanosti sistema in njegovih sestavnih delov.

Zaključne misli

Rekla bi, da je bil to eden od seminarjev, ki so dobro organizirani in imajo jasen namen. Razgretim razpravam madžarskih knjižničarjev je bilo včasih kar težko slediti, čeprav sta za prevajanje v angleški jezik bila na voljo zelo dobra prevajalca. Reči pa je treba, da kljub temperamentnim nastopom nekaterih knjižničarjev, ni bilo poseganja v besedo, ni bilo žaljivih besed ali nepotrebnih opazk. Pohvaliti velja tudi predstavnika Evropskega sveta, ki se je izkazal z dobrim poznavanjem problematike. Madžarski knjižničarji oziroma njihovo strokovno društvo so torej s pripravo svoje nove knjižničarske zakonodaje začeli tam, kjer jo je tudi treba - znotraj stroke in ob pomoči državnih sekretarjev pristojnih ministrstev, vsekakor pa veliko prej, preden bodo začeli nastajati posamezni členi zakona!

Budimpeštansko srečanje je pokazalo, kakšna naj bo "odprta" in odgovorna javna državna uprava. Mar takega vedenja pri nas ni moč ne pričakovati ne vzbuditi ?

Melita Ambrožič